Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 чылда үндезилеттингеН

ШЫН

1972 чыл
ДЕКАБРЬ
10
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 290 (9058).
Өртээ 2 кеп.

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

ЮБИЛЕИГЕ УТКУШТУР

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭЭЛЧЕГЛЕР

Кубаньчыларны деткиили!

ТАРААНЫҢ ДҮЖҮДҮН БЕДИДЕР

«1973 чылда тараа болгаш чер ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ныҢ, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ныҢ доктаалын сонуургап номчудум.

Мырыңай каш-ла хонуг мурнунда бистиң колхозтуң коммунистериниң ажык хуралы болган. Анаа 1972 чылда хову ажылдарының түүнелдерин болгаш часкы тарылгага белеткелдер дугайын чугаалаштывыс. Ээлүүлүг-ла чогуур үеэнде тургустунган айтырыг. Ынчангаш илеткелди бодамчалыг кылган мен.

Эрзин тараалаң эвес чер, ынчалза-даа ону дүжүт чок деп болбас. Черни чемшичиткениңден болгаш агротехниканы чөп ажылаанындан кандыг-даа тараанды аңаа өстүрүп ап болур. Оон чижээн кожавыста Ленин аттыг колхозка-даа, маңаа-даа агрономнап турган көрдүм. Бо чылын бистиң бир гектар черге онаштыр ортумаа-биле 13,5 центнер кызыл-тасты, 15 центнер суланы болган 21,9 центнер көк-суланы ажаап алганывыс ону бадыткап турар. Күрүнеге безин 260 тонна кызыл-тасты саттывыс, а Ленин аттыг колхозка 200 тонна сулаа бердивис. Ындыг болганда «Коммунизмче орук» колхозка чер ажылының кедилии болган ажыгыны илдеп.

Бистиң колхозта тараа өстүреринге дуржулгалыг апарган механизаторлар ам эвээш эвес. Оларга Адыяа Кара-оолду, Кунгаа Дугуйну, Ендан Сүрүңну болгаш өскелерни хамаарыштырып болур. Оларның үлегерин Кежиктиг Демир-оол, Сорукту Володя, Никпан Александр ышкаш аныяк трактористер эдерип турарлар. А коммунист Комбу Сүрүн, Арагат Кызыл, Намзырай Чырандай болган оон өске-даа тараажыларывыс районда билдингир. Олар бедик дүжүт дээш социалистиг чарыштарның идепкейлиг киржикчилери болуп келгеннер.

Улус ажыл-агыйы хогжүдер талазы-биле тоску беш чыл планын күүседиринин үшкү чылында бистиң колхозтарылга шолун 2886 гектарга чедирер. Аңаа белеткелди ам калбартыр эгелээн бис. Үрезин колдуунда бар, үүгле кукуруза биле картофельдиин тыптынар бис. Арыглаза чогуур 370 тонна үрезиниң 260 тонназы бо хүннерде белеп болган. Республиканың үрезин хынаар лабораториязы кызыл-тастың «Саратов-29» деп соргунуң үрезиниңиң шынарын эки дээн. А суланың үрезинин ам бир катап арыглаап, хынадыр дишкен бис.

Хөрөүнүң дүжүткүрүн бедидеринге чемшичидилгениң ажыктыын кымга-даа тайылбырлаан хөрөө чок. Ынчалза-даа бистиң шөлдеривис ону чедир албайн турар. Оон чылдагааны үдел дээрге-ле, бистиң боттарывыстың ажыл-агыйжы эвес чоруувуста-дыр. Бир чижек көргүзейн. Күстү күзедир 50 тонна өдек соорту четтиктивис. Ол дээрге, чаңгыс-ла гектар черниң нормазы-дыр. Бир эвес машинатехниканы чөп ажылаан болзувусса, ону бир ажыл хүнүнде-ле соорткен турар ийик бис.

Колхоз баштаар чери, партия организациязы хову ажылын кедүрериңче хүн бүрүде сагын салып келген. Оон ачызында багай эвес дүжүттү-даа ап турар апардывыс. Мен баа оларның удуртулгазы-биле ажылдап, оларның дузазында даянып чор мен. Ынчалза-даа бистиң үеэнде тараажылар-ның өглерде сыңмарлажып турарынга черле таарышпастыр мен. Хову турлагларының культуразын бедидер болган тараа бүдүүкчуларының амыдыралын экижидер дугайында айтырыгны шиитпирлээр үеэнде келгени бо. Келир чылдың часкы сезонунда Бүдүү-Арыңга турааг тудары көрдүнген. Ону шынарлыг кылырыңче сагын салыр бис. Чылыг бажың, шынарлыг чем, чөпүр суг—бо-ла-дыр — механизаторларың дилээ.

Сезоннуг ажылдар үеэнде хову турлагларынга корумчурумну шыңгыы тудары чугула. Ылаңгыя комсомол организациязының болгаш культура ажылдакчыларының төлөөлериниң ховар кээн турары хомудаңчыг.

1973 чылда чер ажылының продуктуларын көвүдедири дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга канчаар киржирин бистиң тараажыларывыс дугуржуп эгелээн болгаш социалистиг хүлээлгелерин эдерүп турарлар. Ындыг болганда күзүн бо чылгызындаа бедик дүжүттү алган турар апаар бис.

ЧЫМЫ КАМАА,
колхозтуң кол агроному.

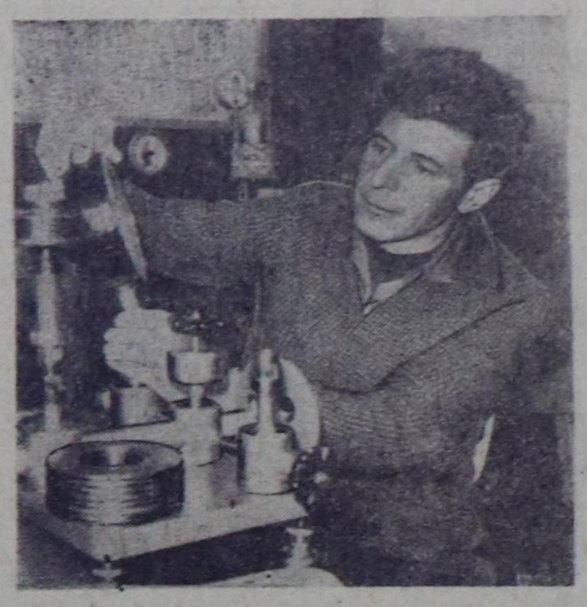

Аныяк коммунист Владимир Иванович Марчук «Тыва дагдүгү» комбинаттың Төп электростанциязында контрольхемчээл болгаш автоматчыдылга приборлар лабораториязының эки ажылдыг елесары. Ол үүгле ажылы-биле кызыгаарлаттынмайн, а өөй-иниттиниң ажылынга база идепкейлиг киржин турар.

Он бир айларның түүнели-биле алырга В. Марчук электростанцияның елесарылар аразында калбарган социалистиг чарыжының тиилекчизи болуп үнген. Ол чедиишкиниге улам сорук кирип, ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр чартык үүс чыл болур юбилейин оон-даа бедик күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуур дээш ажылдап турар.

ЧУРУКТА: В. И. Марчук ажыл үеэнде.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

Хамык ужур— организастыг ажылда

«Торгалыг» совхоз мурнунда чылдарга бодаарга кыштаглаашкынче организастыг киргеН. Кыштаглаашкынга белеткелди дүргеН, шынарлыг доозар дээш хойжу бригадалар аразынга чарыш калбарган турган. Чарышка Кара-Талда бригада эки көргүзүглерни чедип алган. Ол бригада 19 кыштагның септелгезин эки шынарлыг доозуп, мал чемин ында бүрүн чедирген.

Совхозтуң шээр малы 90 ажыг кезек черге кыштаар.

Кыштагларже 740 тонна сигенни, 66 тонна дустуу, 230 тонна суланы чедиргеН, өдек четчири-биле белеткеттингеН. Малчыннар одаар ыяш-биле бүрүн хандыртынган.

Малчыннардан Б. Биче-оол, Б. Севекпит, С. Дадар олар кыштагларда кажааларының септелгезин боттарының күжү-биле кылып, кышка эки белеткелдиг киргеннер. Ол ышкаш У. Домаа чаш бызаага бээр 37 тонна эки шынарлыг сигенни боду белеткеп алган. Ынчангаш малчыннар бо кышка эки белеткелдиг кирип, иниттиниң малын хүр кыш ажырар дээш күжениишкинит ажылдап турар. Белеткел бар болганда, ам хамык ужур — организастыг ажылда.

Н. ДАМДЫН.

Өвүр район.

Идепкейлиг киржир

Мал ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалын бистиң совхозтуң малчыннарынга таныштырары доозулган. Бо чугула документини ажыл-ишчилер чүүлдүгзүнүп хүлээп алгаш, Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржип, малдан алыр продуктуларны бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедирип хүлээгеннер.

Кыштаглаашкынга малчыннар багай эвес белеткенген. 2 хой кажаазын, 2 бажыңны бо чылын ажыглалга киирген. Кажааларны, дүрттүлга бажыннарын чогуур үеэнде септеп доозкан.

Сиген, силос, саваңны, мал чеминге тараанды бар хирезиниг-биле бүрүн белеткеп алган бис. Мойнак, Хараган сүт-бараан фермаларының чанында 2506 тонна силос салдыңган. Мал чеми соорту-рунде 4 тракторну быжыглаан, олар коданкарже сиген, саваңны чедирип турар. Мал чемин хумагалыг чарыгдаарынче кичээнгейни салган бис. Ол ышкаш одаларны шын ажыглаар хемчегларни ап турар.

Кыштаглаашкынның нинти байдалы чүгээр-даа болза, четпестерни чок деп болбас. Хендерге чамдык малчыннар кышка кошкак белеткелдиг ужурашкан, ону экижидер боттуг хемчегларни партком, дирекция ап турар.

О. ДУМБУУ,
Жданов аттыг совхозта партком секретары.
Улуг-Хем рэйон.

Партийжи кыйгырыгга...

Каа-Хем районнуң «Кызыл туг» совхозунуң хойжуларының турлагларында мал чемниниң эки курлавырын тургускан. Мыйыстыг бода малга четчир саныг сигенни болгаш саваң курлавырларын тургузар талазы-биле хемчегларни ап турар.

Күрүнеге сүт болгаш, дүк садарының чыл планын совхоз чедиишкиниг күүсеткен. Эт белеткелин декабрь 15-ке чедир күүседир деп турар.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир талазы-биле Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын тугайында партийжи кыйгырыгны малчыннар ийи-биле хүлээп алган болган ону боттандырар дээш кызымак ажылдап турарлар.

(Бистиң корр.).

План ажыр күүсеттинген

ССРЭ-ниң 50 чылынга уткуштур социалистиг чарышка киришкеш, Кызылдык нефтебаазалының коллективи чедиишкиниг ажылдап, он бир айлар дургузунда баазаа саарылгазының планын 100,9 хуу, хереглекчилерге нефтепродуктуар бээринин планын — 102,4 хуу күүсеткен.

ССРЭ-ниң 50 чылын төлептиг уткуур дээш коллективтиң кежигүннери улуг күжениишкиниг ажылдап турар.

М. САЛЧАК.

Хар улгатса-даа...

Бистиң колхозтуң девискээринде бо чылын хар улуг болган. Ам-даа чагбышаан. Агаарбойдустуң мындыг байдалы малчыннарны дүвүретпес арга чок.

Кыштаавыс ховуда, тараа шолунуң чанында турар. Ол ынчаар хар шоолуг кылын эвес. Ынчалза-даа үениң соксаал чок бораннап турары серемчилелди улгаттырарын негеп келген. Сигенивисти амдыызында чарыгдавайн, малывысты тараа хоорзунунга кадарып тур бис.

Эрткен кыш бистиң черге хүр болган. Колхозта партия организациязының болгаш колхоз баштаар черинин ап чоруткан хемчегларинин түүнелинде когаралга таварышадывыс. Төрүүр 83 инектен 79 бызааны доруктурып алганывыс — оон херечизи.

Бо хүннерде бистиң коданывыста 114 баш инек бар. Оларның баш санын өстүрер дээш күжүвүсту салып тур бис.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир, кыштаглаашкынны челиишкиниг эртирер дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришпишаан, Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» колхозтуң Туран сүт-бараан фермазының кыйгырыын деткип, инектеримни хүр ажырарын болгаш бызаларны онча-менди доруктурып алырын хүлээндим.

СЕВЕКМИТ ШОЙГУ,
кадарчы.
Эрзинде «Коммунизмче орук» колхоз.

ССРЭ-ниң 50 чылынга уткуштур

ЧЕЧЕН-ИНГУШЕТИЯДА БАЙЫРЛАЛ

ГРОЗНЫЙ. (СЭТА-ныҢ корр.). Декабрь 8-те Культураның В. И. Ленин аттыг орлузунга СЭКП-ниң Чечен-Ингуш обкомунуң, автономнуг республиканың Дээди Совединин ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга болгаш Чечен-Ингуш АССР-ниң тургустунганының 50 чылынга тураскааткан байырлыг хуралы болган.

Хүндүлүг президиумга СЭКП ТК-ныҢ Политбюрозунуң составын улуг кедүрлүүшкүн-биле соңгаан.

СЭКП ТК-ныҢ кежигүнү, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Н. Ф. Васильевке сөс берген. Совет улустарның бүзүлбас найыралдыг өг-бүдезинге каттыжып киргеш. Чечен-Ингушетияның чартык үүс чыл дургузунда эрткен алдарлыг өруун ол чугаалаап. боттарының кызымаккай күш-ажылы-биле ол черни чаартканы, чаа-чаа хоорайларны болгаш заводтарны, колхозтарны болгаш совхозтарны тургускан, кижилерге өөрүп четтириишкинни илереткен. Н. Ф. Васильев ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чечен-Ингуш АССР-ни Октябрь Революциязы ордени-биле шаннаар дугайында Чарлыын номчаап, чыылганнарديميتиг алыш часкап турда, республиканың тугунга орденни кадаан.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң СЭКП-ниң Чечен-Ингуш обкомунга, республиканың Дээди Совединиң Президиумунга болгаш Министрлер Чөвүделинге байырлыг чагаазын чыылганнарديميتиг алыш часкаашкыны-биле уткаан. Ол ышкаш РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумундан болгаш Россия Федерациязының Министрлер Чөвүлелинден юбилярнын адынга база-ла байырлыг чагаа келген.

Партияның Чечен-Ингуш обкомунуң бирги секретары С. С. Апряткин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунга бедик хавыяа дээш ниг өөрүп четтириишкинни республиканың ажылчы чоннарының өмүүзинден илергейлээн. Ол ышкаш РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунга болгаш Россия Федерациязының Министрлер Чөвүлелинге чүректиң хаңзыындан өөрүп четтириишкинни база илергейлээн.

ССРЭ-ниң чартык үүс чыл юбилейин бүгү улустуң демеглеп эртирип турары бо хүннерде Чечен-Ингуш АССР-нин 50 чыл болган оюн база демеглеп турары-биле республиканың ажылчы чоннарының улуг өөрүшкүзүн ол «ССР Эвилелиниң 50 чыл ою болгаш Чечен-Ингушетияның автономизының 50 чылы» деп илеткелинге онзалап демеглээн. Чурттуң бүгү улустарының ССР Эвилелинге кирип: сырый каттышкан чоруу кайы хире улуг үре-түүнелдерни бергенин олар боттарының хой чылдарда көрген дуржулгазындан билир деп, илеткелчи чугаалаан.

Чечен-Ингушетия бо чартык үүс чылдың дургузунда социалистиг хөгжүлдениң улуг болгаш алдарлыг оруун эткен. Бөгүн ол амгы үениң болбазын үлетнуралыг болгаш кодаа ажыл-агыйлыг, социалистиг культуралыг республиказы болу бергеН. Чечен-Ингушетияның ажылчы чоннары төрээн Коммунистиг партияның болгаш оон ленинчи Төп Комитединиң, бүгү совет улустарның акы-дүүма найыралының болгаш кады ажылдажылгазының ачы-хавыязы-биле боттарының бүгү чедиишкиннерин чедип алганнар.

Чечен-Ингушетияның ажылчы чоннарының төлөөлекчилери хуралга сөс ап, чүве чугаалаап, партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш демиселге, коммунизмниң улуг хөрээнге боттарының бүгү күжүн, күзел-чүткүлүн болгаш эртем-билиин орденниг автономнуг республиканың ажылчы чоннары бээр дээрзин СЭКП-ниң Төп Комитединге болгаш Совет чазакка бүзүрейдиг турганнар.

Соңгу Бавказтың акы-дүүма автономнуг республикаларының, Ставрополь крайының болгаш өске-даа черлериниң төлөлерининиң удуртукчулары юбилейни болгаш республиканың дээди хавыяа-биле шаннатканын хөлбаштыр Чечен-Ингуш АССР-ниң ажылчы чоннарынга чүректиң хаңзыындан өөрүп байыр чедирип, чүве чугаалаанар.

Байырлыг хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделинге байырлыг чагааны улуг сорук киришкин-биле хүлээп, алганнар. Ол ышкаш РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунга болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделинге байырлыг чагааны база хүлээп алган.

★ ★ ★

Юбилейлиг хуралдың киржикчилери Коммунистиг партияның организакчызы болгаш совет күрүвениң тургузукчузу В. И. Ленинниң тураскаадынга чечек салганнар.

ПРОЛЕТАРЖЫ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМНИҢ ТУГУ

«Станколиния» заводка совет-чили найыралдың митингизи

Чили Республиканың Президенциэи Сальвадор Альенде болгаш улусчу чаңгыс эптиг чазааның кежигүннери декабрь 8-те «Станколиния» заводтуң коллективинге чораан.

Бодунуң чурттуң революсчу өзү-биле чаартыр дээш кызымаккай демиселди чорудуп турар ол латин-америк чурттуң төлөлекчилерин найысылалдың мурвакчы бүдүрүлгезиниң ажыл-ишчилери өөрүшкү-биле үткүп алганнар.

Коллективтиң удуртукчуларының үделгези-биле Сальвадор Альенде заводтуң цехтерин көргеН.

Автоматтыг шугумнар эптээр цехке совет-чили найыралдың митингизи болган. Чили Республиканың Президентизи, Улусчу чаңгыс эптиг чазааның кежигүннери-биле кады индирге СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң МХК-ныҢ бирги секретары В. В. Гришин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары М. П. Георгадзе, Станок тудуушкунуңну болгаш инструментальдыг үлетнур министрниң бирги оралакчызы А. А. Павлов, Чили Республикада ССРЭ-ниң элчини А. В. Васов, албанның өске-даа кижилери турганнар.

Профэвилелиниң завод комитединиң даргазы И. В. Романов митингиэ ажыткан. Эд Альендеге болгаш республиканың чазааның кежигүнерингe ийит баймрыы ол чедиргеш, Чилиде боон турар чүүлдерин совет кижилериниң кичээнгейлиг хайгаарап турарын айыткаш, ол найыралдыг чурттуң ажылчыннары, тараачыннары боттарының ацгы талазы-биле акы-дүүмаларынга, ССРЭ-ниң ажылчыннарының эп-сеткил каттыштырылгазынга идеген болурун медеглээн.

Чили Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне гимнери чаңгыланган.

Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы слесарь Р. С. Матюхинге сөс берген. Бистиң чили акы-дүүмаларывыс чурттуң социал дешилгези дээш чайгылыш чок демиселге, коммунизмниң улуг хөрээнге боттарының бүгү күжүн, күзел-чүткүлүн болгаш эртем-билиин орденниг автономнуг республиканың ажылчы чоннары бээр дээрзин СЭКП-ниң Төп Комитединге болгаш Совет чазакка бүзүрейдиг турганнар.

Соңгу Бавказтың акы-дүүма автономнуг республикаларының, Ставрополь крайының болгаш өске-даа черлериниң төлөлерининиң удуртукчулары юбилейни болгаш республиканың дээди хавыяа-биле шаннатканын хөлбаштыр Чечен-Ингуш АССР-ниң ажылчы чоннарынга чүректиң хаңзыындан өөрүп байыр чедирип, чүве чугаалаанар.

Байырлыг хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделинге байырлыг чагааны улуг сорук киришкин-биле хүлээп, алганнар. Ол ышкаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделинге байырлыг чагааны база хүлээп алган.

★ ★ ★

Юбилейлиг хуралдың киржикчилери Коммунистиг партияның организакчызы болгаш совет күрүвениң тургузукчузу В. И. Ленинниң тураскаадынга чечек салганнар.

Оон соонда Президент Сальвадор Альенде чүве чугаалаарга, чыылганнар ону ыыдым-биле уткаанаар. Ленинчи чаңчылдарның салгакчылары, силер, пролетаржы интернационализм деп чүл дээрзин эки билир силер, ынчангаш Чилиниң улузун деткин турарыңар дээш четтирдивис деп ол чугаалаан. Совет Эвилелинге келгеш, эштер Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный, А. Н. Косыгин болгаш Совет Эвилелиниң өске-даа удуртукчулары-биле чугаалажыр арга-лыг болдум. Ол дээш четтирдим. Бо митингиге силериниң өөрүүнерде Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннарынга байыр чедирдим деп Президент чугаалаан.

Сальвадор Альенде оон ыңай бодунуң чазааның ап турар хемчегларин тодаргайы-биле тайылбырлаан, ССРЭ-ге аныңорук совет-чили найыралды быжыглаарынга улуг ужурдузалыг болурун демеглээн.

«Станколиния» заводтуң директору В.А.Ермаков автоматстаноктуң македин Сальвадор Альендеге бөлекке берген.

Чили Республиканың президентизинге алдар кылдыр

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң чазаа декабрь 8-те Кремльдиң Улуг ордузунга Чили Республиканың Президентизи Сальвадор Альенде Госсенстиг алдары дээш хүлээп алышкын кылган.

Хүлээп алышкынга хүндүлүг аалчы болгаш оон кадаңы-биле кады Чили Республиканың чазааның кежигүннери, Чилиниң Коммунистиг партиязының Чицгине Секретары Луис Корвалан, а ол ышкаш Чили Республиканың Совет Эвилелинде херектериниге Түр бүзүреттиргеН Марио Даригранди, албанның өске-даа кижилери олурушканнар.

Хүлээп алышкынга совет таладан эштер Г. И. Воронов, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, Н. Е. Шепест, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының даргалары, ССРЭ-ниң министрлери, шериг начальниктери, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтары, СЭКП ТК-ныҢ, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң харысалгалыг ажылдакчылары, культураның болгаш эртемниң ажылдакчылары олурушканнар.

Хүлээп алышкын чылыг, найыралдыг байдалга боон эртиеН.

(СЭТА).

Чили Республиканың президентизи Киевче чорупкан

Чили Республиканың Президентизи Сальвадор Альенде Госсенс декабрь 8-те Москвадан Киевче чорупкан.

С. Альенденин болгаш Чили Республиканың чазааның кежигүннериниң Внуково аэродромче баар дээш эткен найысылал кудумчуларын байыр чедирген кыйгырыглар-биле болгаш ийи чурттуң күрүне туктары-биле шимээн турган. Чили Республиканың Президентизинге москвачылар ийит байырны чедирип турганнар.

Найыралдыг ийи чурттуң күрүне туктарын аскан Внуково аэродромга С. Альенде болгаш оон кадайын СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ныҢ секретары А. П. Кириленко, СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнүне кандидат, СЭКП ТК-ныҢ секретары Б. Н. Пономарев, албанның өске-даа кижилери үдээннер.

Куба Республиканың ССРЭ-де элчиги Рауль Гарсия Пелаес, Чили Республиканың ССРЭ-де элчиги чериниң дипломатыг ажылдакчылары үдекчилериниң аразынга база турганнар.

С. Альенде биле Н. В. Подгорный олар совет дайынчыларын чыскаалының баарыбиле эрткеннер.

Хүндүлүг аалчыга Москваның ажылчы чоннарының аэродромга турган төлөлекчилери байыр чедирип турганнар.

(СЭТА).

★ ★ ★

УКРАИН ССР. Житомир область. Мануильский аттыг колхозтуң ажыл-ишчилери күрүнеге сүт болгаш эттии садар талазы-биле чыл хүлээлгезин шагда-ла ажыр күүсеткеш, Житомир районга бирги черни алгаш, шилчиир Кызыл туйту чаалап алган. Олар ам малчыннарның кышкы үеде Бүгү-эвилел социалистиг чарыжында идепкейлиг киржип турарлар. Бо чурукта боттоттарының аразынга социалистиг чарышты салып, керез чарган кезек саанчыларны көрүп тур силер. Солагай талазындан оң талазынче: саанчылар В. Шпирко, М. Рыбак, Е. Бабич, колхозтуң зоотехниги А. Рыхальский, саанчылар Н. Поприйчук, М. Самченко.

П. БОЙКОНУҢ фотозу. (СЭТА-ныҢ фотохрониказы).

★ ★ ★

ЧАГЫГЛАР БОЛГАШ ХАНДЫРЫЛГА

ССР Эвилелиниң чазаанып 1965 чылдагы доктаалын ёзугаар РСФСР-ниң районнарында материал-техниктиг хандырылганың девискээр аймыбиле эргелелдерин тургускан. Ындыг эргелелди Красноярск крайга база организастаан. Ол эргелелдиң килдизи бистиң республикада база ажылдап турар. Ук килдис бистиң республиканың девискээринде ажылдап турар эвилел ужуурдузалыг бүдүрүлгелерин болгаш «Тыва кодээ тудуг» трести материалдар база дериг-херекселдер-биле хандырып турар.

Тус чер чагыргазының бүдүрүлгелериниң материал-техниктиг хандырылгазын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Хандырылга болгаш сайгарылга эргелели боттандырып турар. Эргелел школаларны, эмнелгелерни, уруглар албан черлерин, культура болгаш социал хандырылга, коммунал ажыл-агый черлерин, аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелери ышкаш массалыг хереглекчилерни хандырып турар. Материал-техниктиг хандырылга эргелели 1600 хире хереглекчиден чагыгны ап турар болгаш ооң чылда бараан саарылгазының хемчээли 12,5 миллион рубль болуп турар.

Чагыгларны чогуур хуусаазында баш удур кирери, хереглелди эки өөренири, ынчангаш ук чагыгны эки ыныраныг белеткээри, спецификацияга хамаажыр кезектериниң бүдүрүкчүлери-биле эки харылаажыры хандырылганы эжижидериниң кол аргазы болур. Ону эки билбес хереглекчи-даа чок. Ынчалза-даа херек-кырында байдал ук пегелдеге дүүшпейн баарының чижектерин хөйнү кирип болур.

Чагыг кирер мурнунда ук кылыгларга хереглелди бүгү тала-биле өөренири, чыл эгелээлекте ол чагыгны кирери чугула. Чамдык фонд материалдарын, ылаңгыя ховар үүлдерни доктааткан норма ёзугаар капитал салыышкынварын ёзугаар үндүрген аксаны түүвге бээр болгай. Идик-хепке, пос-таавыга, мебельге болгаш өске-даа чамдык хереглелдиң үүлдеринге чагыгларны өөреникчилериниң, эмнелге орунларының саны барымдаалап, хептиң кедер хуусаазын кичээнгейге ап турган бээр. Ынчангаш хереглекчи чагыгны шынарлыг, барымдаалыг кылдыр тургузаары чугула. Фондудан бээр материалдарга чагыгны акшаландырымышкын дугайында шынзылга-биле кады кирер херек. Оон башка чугула херектиг материалдарны чедир албайн барын болур. Массалыг чамдык бараанларны хереглелден арттыр чагыдар, ооң уламынган фонд ёзугаар келген үүлдерни чогуур хуусаазында садын алыр акша-хөреңги тыппайн блар үүлдер база тургулаар.

Фонд ёзугаар алыр материалдардан аңгыда хереглекчиге топчуттунмээн белеткелдериниң бараанларын база сайгарып турар. Бо чылдың эрткен он айларында бистиң эргелел ындыг хевир-биле 720 муң рубльдиң материалдарын алган. Ындыг материалдарга чагыгны бүдүрүлгелер боттарының саң байдалынга дүүштүр кирери күзенчиг.

Материал-техниктиг хандырылганы сайзырааңгайжыдарыныц, ону бодүүнчүдериниң сорулгаларын - партияның XXIV съездизи онзалап айыткан болгай. Бистиң эргелелбаш удур чагыг чокка хандырылганы база организастап турар. Амгы үеде эргелелдиң баазазы 120 хире янзы-бүрү аттыг бараанны хостуг сайгарар аргалыг. Ол бараанларны кайы-даа бүдүрүлгеге, оларныц кайы-даа ведомствога хамаарылгазын барымдаалавайн берип турар.

Сайгарылганы дүрген чорудары экономика талазы-биле улуг ажыкты бээр. Эрткен чылдан бээр хереглекчиниң садын алган бараанларын бодувустуң болгаш керээ чарган транспортувус-биле сөөртүп чедирип эгелединвис. Эрткен он айларда бистиң транспортувус-биле хереглекчиге 1 млн. 850 муң рубльдиң материалдарын сөөртүп чедирген.

1973 чылда хереглекчиге чагыгны чедирерин улам калбартыры планнаттынган. Ол сорулга-биле автопаркты өстүрери болгаш Чадаана хоорайга районнар аразының бараанар мөөнпеп садарының склад-магазинин ажыдары көрдүнүп турар. Бо чылдың төнчүзүнде ындыг склад-магазин Кызылга ажыттынар. Ооң ачызында бараанларны хереглекчиге чоокшуладыр болгаш оларны бичелеп савалаар, сайгарар арга, тургустунар. Ол магазиннерге чагыг столдарын тургузар. Оон хостуг сайгарар материалдарны ап болур.

Районнарда чоннуң амыдырал хандырылга комбинаттарынче, бүдүрүлгелерже оларның материалдарга, чиг-этке болган дериг-херекселдерге хереглелин эки өөренип көөр сорулга-биле эргелелдиң специалистерин чорударын планнап турар бис.

Эргелелдиң баазазынга амыдырал хандырылга херекселдериниң артык кезектерин бичелеп савалаарын болгаш Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң хуваалдазын ёзугаар оларны районнарда комбинаттарже почта-биле чорударын база организастаар бис.

Республиканың бүгү школаларының, эмнелгелериниң болгаш өске-даа хереглекчилериниң төлээлери бараан алырда бистиң баазаже бодуныц транспорту чокка кээп болур. Херектиг бараанны шилип алгаш, ооң өртээн төлеп кааш, херектиг бүгү документилерни биске дужааган соонда садын алган бараанларны базаның чолаачы-экспедитору хереглекчиге чедирип бээр.

Бистиң коллектив амгы үеде тудугларны чүгле материалдар-биле эвес, а дериг-херекселдер-биле хандырарының комплекстиг аргазын ажыглаарының айтырыын өөренип көрүп турар.

Материал-техниктиг хандырылганы сайзырааңгайжыдарын комплекс аайы-биле боттандырары чугула. Ылаңгыя автотранспорттуң ажылын үндезини-биле эжижидериниң айтырыын чугулаап көрүп турар. Демир-орук-биле Абаканга болгаш Минусинскиге келген чүүктерни Тыва автоэргелелдиң транспорт-экспедиция конторазы бистиң базаже эккеп турар. Ниити ажыглалдың транспорту бистиң негелдевисти чогуур хуусаазында күүсетпейн баарының фактылары бар. Үстүнде айытканывыс контораның автомашиналары биске келир чүүктү озалдап эккеп турарындан демир-орук-биле Абаканга эккелген чүүктер үрелир үүлдер бар. Ол дээш автотранспортчулар кандыгдаа харыысалгага онаашпайн турар.

Байдалды эдип алырының аргазы кандыгы? Бистиң бодалывыс-биле алырга демир-орук-биле холушкак аргыжылганы организастаары негеттинин турар. Холушкак аргыжылганың утказы мындыг: демир-орук шугумундан келген чүүктү автотранспорт организациязы хүлээп алыр. Ону хереглекчиге чедирип бээр. Тыва автоэргелелге ол артык ажыл ышкаш кылдыр сагындыраа-даа чүвениң кедизин бодаарга, ындыг арга ажыктыг болур.

База бир айтырыг. Республиканың школаларының, эмнелгелериниң болгаш уруглар албан черлериниң дааранылга кылыгларынга чагыгларын тус черниң бүдүрүлгелери хандырган турарынче шилчиири онза чугула болуп турар. Эрткен он айларда эргелел Кызылдан Минусинскиже болгаш Абаканче 565 муң рубльдиң пөзүн сөөртүп чедирген, а ол хоорайлардан республикаже 600 муң ажыг рубльдиң дааралыг кылгарын эккелген. Ол дээрге ажылчын хептер, халаттар, ак-чоорганнар болгаш ишпики хептер-дир. Республикадан дашкаар өске черлерге даарадыры-биле сөөртүп турар пөстеривисти баштай база-ла Саян артындан эккеп турарла болгай. Ажылчын хептер ышкаш бөдүүн кылыгларны маңаа даараары берге эвес. Ынчангаш республикага дааранылга бүдүрүлгезин улам калбартыры негеттинин турар. Баштайгы удаада ук айтырыгны бажыңга ажылдаар кижилериниң күжү-биле-даа шиитпирлеп болур. Бисте уруг-дарыы хөй, пенсионер хереэженнер хөй, оларны бажыңга ажылдаар кылдыр ажыглап болбас бе?

Хандырылга болгаш сайгарылга органнары тус черге бүдүрүп үндүрген ыяш болгаш тудуг материалдарын чазанылга кылыгларын бүгү хереглекчилерге сайгарар хүлээлгелиг. Республикада бүдүрүп турар тудуг материалдары-биле чергелештир гипс, кургаг штукатурка ышкаш өскээртен эккеп турар материалдарны база бистиң эргелелди дамчыштыр сайгарып турар.

Ыяш үлетпүрүнүң продукциязын болгаш тудуг материалдарын фонд ёзугаар сайгарар болганда, тускай нарядты чогуур хуусаазында алыры-биле чагыгларны баш удур кирер херек. Ол материалдарны улус ажыл-агый планында көрдүгген объектилериниң тудуунга бээр болгай.

Ук продукцияны наряд чокка сайгарып болбас. Ындыг таварылгада бүдүрүлгениң удуртукчузунга харыысалга хүлээдир, бүдүрүлгени торгаар деп чурум бар. Ынчалазаа чамдык районнар тус черниң эрге-ажыын хараан амыдырал хандырылга комбинаттарының бүдүрген продукциязын районнуң иштики хереглелинге ажыглаксаар болгудаар. Ол шын эвес.

Тоску беш чылда бистиң республиканың экономиказын, культуразын улам хөгжүдер талазы-биле тургустунган сорулгаларны чедиишкиниг күүседиринге боттарының үлүүн Хандырылга болгаш сайгарылга эргелелиниң ажылдакчылары кирер.

И. ЦЕВМЕНКО,
эргелелдиң начальниги.

Пропагандистер өөренип турар

СЭКП-ниң Курган өбкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңы пропагандистерге улуг дузаны көргүзүп турар. Пропаганданың техниктиг чепсектериниң кабинедин ында эки дерзэн. Киноаппаратуралар, магнитофоннар, диктофоннар болгаш өске-даа үүлдер белен бар. Коммунистер А. П. Ковков, Г. П. Попова болгаш өскелер-даа кичэлди ол кабинетте эки организастап турарлар.

Бо чурукта — СЭКП төөгүзүнүң башкызы А. П. Ковков болгаш Политиктиг чырыдыышкын бажыңының консультантызы Г. П. Попова оларның идеологтуг ажылды чорударынга пропаганданың техниктиг чепсектерин канчаар ажыглаарын пропагандистерге таныштырып турарын көргүскен.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Кыштаглардан келген почта

Эрзин районнуң Мөренде Дамдын Палидага удурткан № 1 хойжу бригаданың малчыннары ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюнга уткуштур социалистиг чарышка киришкеш, эки көргүзүглерни чедип алган. Бригаданың кежигүннери 350—350 хой, хураган кирер ийи кажааны немей тудуп, 2 хураган кажаазында хоолайлар-биле изидер чылдылганы таарыштыр кылган. Ол чылдылганы кылырынга коммунист Ижи Наныңы идепкейлиг киришкен.

Бригада 179 тонна сигенни, 42 тонна согаан суланы, 40 тонна саванны, 11 кыштаг-ларда чедирип дүжүрген. Хойжулардан Баажый, Шимээ Дондан олар кыштаан эки белеткээннер.

М. БЕЛЧЭЭ,
хойжу.

* * *

«Ак-Туруг» совхозтуң № 2 хойжу бригадазында С. М. Чогдур мурнакчы хойжуларның бирээзинге санадып турар. Сөөлгү үш чыл улай төрүүр хой кадаргаш, чүс хойга онаштыр 90—100 чедир хураганны менди доруктурып келген. Бо чылын ол төрүүр 100 хойга онаштыр 100 хураганны менди доруктургаш, бир хойдан-на 2 кг 200 грамм дүктү кыргып алган.

Өөнүн хереэжен ээзи комунист Карбаш Чогдур-биле кыштаглаашкынга ыяк белеткенгеннер. Олар 10 тонна сигенни, 2 тонна будук-бүрүну белеткеп алган, 5 тонна кургаг өдекти бөлүп, кыштаан чылыглап, септээн.

Ажыл-ишчи өг-бүле келир уылын оон-даа бедик көргүзүглерлиг болурун СЭКП ТК-нын, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалын танышкаш, хүлээнгеннер.

К. КОМБУ.

СЭКП-НИҢ XXIV СЪЕЗДИЗИ:

«Идеологтуг, пропагандисчи болгаш агитас-массалыг ажыл дээрге — партияның ажыл-чорудулгазының чугула болгаш харыысалгалыг талазы болур. Мында эвээш эвес ажыл кылдынган. Ынчалзажок, бо талазы-биле ажыл-херектиң байдалынга бис ам-даа долузу-биле сеткил ханмайн турар бис дээрзин чугаалаар херек. Бистиң бүгү идеологтуг ажылывысты күштелдирерин болгаш хамыктың мурнунда коммунистиг идеалдарны, бистиң тургузуушкунувустуң тодаргай сорулгаларын пропагандалаарын улам идепкейлиг, тодаргай сорулгалыг кылдыр чорудары эргежок чугула».

(СЭКП-ниң XXIV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинден).

Чарышче сорук киирген

ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл оюнга алдар болдурган бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киришпишаан, орденниг Бии-Хем районнуң ажылчы чону СЭКП-ниң XXIV съездизинин төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш чаа-чаа чедиишкиннерлиг ажылдап тырарлар.

Көдээде ажылдап турар 274 коммунистиң 17-зи хову ажылында, 327 кадарчының — 23-жү, 197 саанчының — 27-зи болгаш 293 механизаторнуң — 33-жү партия кежигүннери. Коммунистерниң хөй кезии көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге авангардчы ролюн көргүзүп, социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп шылгарап турарлар.

Чижээ, «Саян» совхозтуң комбайнери В. Галактионов күскү сезон үезинде 423 га черниң тараазын кестирген болгаш 5800 центнер тараанны бастырган. Ол ышкаш комбайнер Л. Быков 500 га черниң тараазын кестирип, 5100 центнер тараанны бастырган.

Он айларның дургузында бир инектен 2746 литр сүт сагган «Кызыл-тараачын» колхозтуң саанчызы коммунист Галина Хандывай, ол-ла колхозта инек кадарчызы Шыырап Чаш-оол дээш оон-даа өске боттарының хууда үлегер-жижээн өскелерге көргүзүп турар коммунистерни хөйү-биле адап болур. Олар мал болгаш чер ажылының продукциязын бүдүрерин көвүдеринге төлептиг күш-ажылчы салыышкынын киирип турар.

Бүгү улустуң улуг байырлалы — ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл юбилейинге уткуштур чүгле бүдүрүлге планының күүселдезинин талазы-биле бүдүн коллективтер эвес, харын-даа тус-тус хамааты бүрүзү белеткеним турарын Бии-Хем районга чорааш бүзүреп көрдүм.

Хоорайның кудумчуларында, албан организациялар чанында болгаш колхоз, совхозтарның клубтарында тоску беш чылдың чурагайларының, ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл юбилейинин дугайында стендилерни, плакаттарны болгаш лозуңнарны делгеп аскан. Көскү агитацияның ол бүгү хемчеглери бии-хемчилерни беш чылды хуусаа бетинде күүседири дээш калбарган социалистиг чарышче улам сорук киирген.

«1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалын амыдыралга боттандырбышаан, бии-хемчилер моон соңгаар-даа улам улуг чедиишкиннерлиг болур дээрзинге быжыг бүзүрелдиг ажылдап турарлар.

Т. ТАЛГАНЧИК.
«Шынның» корр.

Дээштиин чедип алыр дизе...

Кижизидилге ажылынга көскү агитация улуг ужуруузалыг. Ылаңгыя арга-ыяш ажылдакчылары арга-арыгны болгаш бойдусту үрегдээшкиннерден болгаш орттен камгалаарда көскү агитацияның янзы-бүрү хевирлерин билдилиг ажыглап, бо талазы-биле чон ортузунга кижизидикчи ажылларны чорудуп турар.

Школа, садыглар база контора даштынга чараштыр бижээн кыйгырыг-бижиктерни болгаш плакат-чуруктарны, стендилерни аскылаан бис. Ол ышкаш мээн ажылдап турарым Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый чериниң Ак-Туруг салбыры көскү агитацияның ажылын эки организастап тургускан.

Ылангыя час келирге, салбырының 6 лесниги бүгү оруктар белдирлеринге арга-ыяшты камгалаар, ортту болдурбас дугайында кыйгырыг-бижиктерни, стендилерни, орук айтыкчыларын болгаш кижилернин ыштанып олурар сандайларын кылып турарлар. Бойдусту карак огу дег камгалаарын көргүскен кыйгырыг-бижиктерни чуга демирлерге болгаш калбак ыяштарга бижээштин азып турар бис. Ында кыйгырыгларның темазы аңгы-аңгы. Ылаңгыя арга-арыгны орттен камгалаарын болгаш кайы хамаан чок үрегдеп кеспезин кижилерге сагындырып бижээн.

Ынчалза-даа ону тооп көрбес, арга-ыяшты чөпшээрел чок кезип үрегдээр, аскылап кылган кыйгырыгларны, лозуңнарны, стендилерни үрээр ийи-чаңгыс кижилер бисте бар болуп турар. Час келирге, лесниктер кыйгырыгларны тускай быжыг чагыларга азып каарлар. Каш хонгаштың барып көөрге, орук айтыкчызы-даа, кыйгырыг бижиктеривистин-даа чамдыызы чок болур. Бо чылын орук белдирлеринге 16 кыйгырыг-бижиктерни бижээш аскан турган. Ам оон чүгле 7-зи арткан. 5 орук айтыкчыларының чангызы-даа артпаан.

Ол ышкаш Ак-Туруг болгаш Кызыл-Даг суурларның аразында оруктарга 3 кыйгырыг-бижикти болгаш кижи дыштанып олурар бир сандайны үреп кааны илерээн. База «Ак-Туруг» совхозтуң Ак-Туруг, Кызыл-Даг салбырларының конторалларынга база Ак-Туруг ортумак школазының коридорунга янзы-бүрү дириг амытаннар дугайында кончуг ажыктыг хөй плакат-чуруктарны аскылаан бис. Элээн каш хонганда хамык чуруктар чиде бергилээн. Ол черлерде партия организациялары боже кандыг-даа кичээнгейни салбаан.

Көскү агитацияның янзы-бүрү хевирлерин ажылывыска дээштиг кылдыр ажыглаарын чедип алыр дээш ам-даа кызымаккай ажылдаар бис. Партия организациялары бо талазынга биске дузалаар ужурлуг.

К. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң улуг агроному, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Ольга Павловна Чуева—колхозтуң мурнакчы агитаторларының бирээзи. Ол колхозтуң фермаларынга, малчын бригадаларынга болгаш агитквартираларга Совет Эвилелинде болгаш даштыкыда болуушкуннарны, партияның, чазактың чон мурнунга салып турар сорулгаларын, доктаалдарын бо-ла таныштырган турар.

Ол бо хүннерде «1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалын малчыннарга таныштырып чоруп турар.

Ол ышкаш ССР Эвилелиниң тургустунганының 50 чыл оюн күш-ажылчы белектер-биле уткуур дээш социалистиг чарышты аразында калбарткан колхозчу чоннуң ортузунга партийжи политмассалыг ажылды чорударынга Ольга Чуева идепкейлиг киржип турар.

ЧУРУКТА: агитатор О. П. Чуева.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Чаартып дерээн

Республиканың «Алдан-Маадыр» музейинде ТАР-ның төөгүзүн көргүзүп турар залды катап чаарты, дерип кылган. Ында Тыва Арат Республиканың тургустунун келгениннен эгелээш, 1941 чылга чедир үеним болуушкуннарын көргүскен. Документилер болгаш фото-чуруктарның улгаттыр кылган хоолгаларында орус-тыва партизаннарның эдилелдери, чепсектери бар. «Октябрь болгаш Тыва» деп стендиде, тыва улустуң национал хосталгазынга Октябрь революциязының бүрүн хамаарылгалыын чугаалап турар документилер, экспонаттар эң солун. Ол залда В. И. Ленинниң портреди улуг, чаагайы-биле көстүп турар. Эң ылангыя школачылар, студентилер орта дыка үр доктаап, ону сонуургап турарлар. Ол залдың чаартылгазын чурукчу Сергей Ланзының удуртулгазы-биле чурукчу Гаврил Торлук дерип кылган. Төөгү болгаш эртем талазы-биле таарыштырылгазын музейниң улуг эртем ажылдакчызы Монгуш Кенин-Лопсан организастаан.

В. САГАН-ООЛ.

ХООЧУН ПРОПАГАНДИСТ

Баян-Тала сес чыл школазының хоочун башкызы Алексей Дамдын-оолович Самбу улус өөредилгезинге чээрби беш чыл бараан болуп келген. Ол чүгле бичии чаштарны коммунизмнин ёзулуг тургузукчулары кылдыр кижизидип турар эвес, а суурда марксизм-ленинизмнин үндезиннерин өөренир политшколада хаара туттунган кижилерни база башкылап турар. Республиканың мурнакчы пропагандистериниң аразында оон чуруу база бар.

Пропагандист Самбу — төөгү башкызы, хөй-ниитичи, онаашкан ажылынга кызымаккай, бодунга болгаш эш-ооруңге партийжи негелделиг, ёзулуг коммунист. Ол школада партия болүүн үш чыл ажыг үеде удуртуп, политиктиг кичээлдерни бедик шынарлыг кылдыр эрттирип келген.

Улуг-даа, бичии-даа кижилерни башкылаарынга эртембилиг, байлак дуржулга негеттинер болгай. Ынчангаш ол бодунуң политиктиг билиин хүн бүрү бедидип, солуннардан, журналдардан, радиодан солун үүлдерни бо-ла дыннап, номчуп ап турар. Алексей Дамдын-оолович колхозта «Билиг» ниитилелиниң эге организациязының даргазы, ол ниитилелди беш чыл дургузунда удуртуп келген.

Ында 20 ажыг кижи бактаап турар. Ай, квартал санында лекторларны, агитаторларны, политинформаторларны фермаларда, бригадаларда, малчыннарда, суурда агитквартираларда тус-туста быжыглаан. Лекторлардан Адыгбай Кызыл-оол, Виктор Сат, Мирчин Монгуш, Куулар Кызыл, Куулар Өпей олар эки ажылдап турарлар.

С. ООРЖАН.
Чөөн-Хемчик район.

„ТУДУГЖУ“

Хана парлалгазы — коллективте хаара туттунган кижи бүгүдезин кижизидеринге улуг ужур-дузалыг. Ынчангаш коллектив бүрүзү тускай хана солуннуг болуп турар.

Бистиң районнуң Хандагайтыда тудуг участогунда хана солуннуу ап көрээлиннер. Ында «Тудугжу» деп хана солун ай санында бир удаа үнер. Оон редакторлары Монгуш Кызыл-оол, Таников Монгуш эки ажылдап турарлар. Районга болган хана солун көрүлдезинге киришкеш, ол эки түүнелди чедип ап, партия райкомунун, райкүүскомнун хүндүлел бижиктери-биле каш удаа шаннаткан.

Ол коллективтиң хана парлалгазы кайы бригадаларның эки ажылдап турарын, планын канчаар күүседип келгенин, база социалистиг чарышты эки чырыдып келген. Сөөлгү үеде Кара-Сал Байысланның бригадазы планын доктаамал 100 хүү ажыр күүседип, сагылга-чурумун эжиктеп. Ол ышкаш чыл планындан ажыр ийи аал ишти чурттаар бир бажынны тударын чемелде хүлээлге кылдыр алгаш, ону Монгуш Кызыл-оолдун бригадазының хуусаа бетинде күүседир деп барганын мактап бижээн.

Оон-биле кады ажылдан озалдаар, чурум үрээр ийи-чаңгыс кижилерни шугумчүлеп бижип турар. Ылаңгыя ажыл шагында арагалаар, сагылга-чурум чок Монгуш Содунаны, Кыргыс Козловту дыка солун шоодуп бижээн.

Арагадан чарылбастаан.
Аскы чыттыг Содунаны.
Водказын холдан салбас
Бодал-ла чок Козловту.

деп бижээш, оларны шоодуп чурааны дээштиг. Оон-биле чергелештир тудуг-септелге участогунда «Крокодил» чоруп тур» деп шоодуглуг хана парлалгазының ажылы кижизидикчи утка-шынарлыг. Оон редактору Кара-Сал Байыслан база-ла багай эвес ажылдап турар. Ол солунда база-ла чамдык арагачыларны, чалгаларны шоодуп, чуруп көргүскен.

— Шоодуглуг солуннарга ады үнген кижилерни эде кижизидип алыры-биле профэвилел комитединиң хуралдарынга шыңгыы чугаалажып турар бис—деп, тудуг-септелге участогунун начальниги Александр Ойдуп чугаалаар.

1972 чылда алган социалистиг хүлээдгелерин районнуң тудуг-септелге участогунуң бүгү ажылдакчылары эрестиг күүседкен .Олар 744 квадрат метр чурттарга шөлүн, 424 муң рубльдин капитал тудуг септелгезин хуусаа бетинде күүседкеннер. Коллективте профэвилел комитединиң даргазы Сат Казак-оол эки ажылдап турар. Мурнакчы тудугжулар: Монгуш Ламдын-оол, Куулар Кызыл-оол, Донгак Маадырбай олар ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюн күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш кызымаккай ажылдап турарын ол хана солуннуң өөлгү үндүрүлгезинде бижип көргүскен.

Тудуг-септелге участогунда партия организациязы хана парлалгазының ажылынга партийжи удуртулганы улам күштелдирип, ол дугайын хуралга чугаалажып турар.

М. МАДОН.

Экономиканы өөренип турар

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунда экономиктиг билиглернин үндезиннерин өөренир политшколада 20 дыннакчы хаара туттунган. Тускай эртемниглер, бригадирлер, звеночулар, ферма эргелекчилери болгаш өске-даа ажылдакчылар ол политшколада боттарының политиктиг билиин бедидип ап турарлар.

Ол политшколаның пропагандистери: агроном Монгуш Дукур-оол, экономист Куулар Кызыл, колхоз даргазы Мирчин Монгуш олар неделя санында кичээлдерин доктаамал эрттирип турарлар. Чаа темага хамаарыштыр көргүзүг материалдарын ажыглап, амыдыралчы чижектерни олар тайылбырларынга көргүзүп турар.

Баштайгы кичээлдерге «Тоску беш чылда Тыва АССР-нин экономиктиг хөгжүдезинин дугайында», «ССРЭ-нин тургустунганының 50 чыл ою» деп темаларны пропагандистер кончуг солун кылдыр эрттиргеннер.

О. САЙЫН.

ЧАРЫШКА ИДЕПКЕЙЛИГ

Таңдыда «Революцияның чалбыыжы» колхозта профэвилел комитеди сес чыл мурнунда тургустунган. Ол комитеттиң дарғазынга Михаил Петрович Сафонов 1964 чылдан бээр ажылдап турар.

Колхозка профэвилел организациязы тургустунгандан бээр үр болбаан-даа болза, ында күш-ажыл кылып шыдаар 500 ажыг кижиниң хөй кезии профэвилел кежигүнү апарган. Олар ажыл-иштиң мурнакчылары болбушаан, социалистиг чарышка идепкейлиг киржип турарлар. 32 колхозчу — коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Оларның иштинден комбайнер Григорий Попеляев, слесарь Владимир Агапов болгаш оон-даа өске 6 мурнакчы Найырал поездизи-биле бо күзүн аян-чорук кылып чорааш келген.

Колхозта профэвилел организациязының даргазы Михаил Сафоновтуң чогум мергежили — электрик. Ол 1957 чылда Совет Армияның хүрээлениңден халажып келгеш-ле, ажылағыйны электрижидеринге идепкейлиг киржип эгелээн. Бөлүүн коммунист өскелерге ажыл-ишчи үлегерин көргүзүп турар.

ЧУРУКТА: М. САФОНОВ.

К. ЧООДУ.

Бедиткен хүлээлгелер

Эрзин районнуң колхозтары, фермалары, бригадалары Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалы-биле таныжып турар. Партия райкомунуң инициативазы-биле ук доктаалды 22 кезек черге танышкан.

«Коммунизмче орук» колхозтуң ажыл-ишчилери ук доктаал-биле танышкаш, 1972—73 чылдың кышкы үезинде чорудар ажылдарын дүгүржүп, улуг сорулгаларны салып алган. Түс-түс колхозчулар база хүлээлгелерни боттарынга немей ап турар. Чижээ, ол колхозтуң мурнакчы хойжузу К. Б. Нанчыт бо чылын төрүүр үүс хойга онаштыр 101 хураганны менди доруктурып, бир хойдан-на 2 кг 720 грамм дүктү кыргаан, а келир чылын оон күдулавас көргүзүглерлиг болурун бо доктаалды таныжып тура аазаан. «Мөрен» колхозтуң хойжузу О. С. Намдал бо чылын төрүүр үүс хойга онаштыр 109 хураганны менди доруктурып алган, күзүн бодунуң күжү-биле 20 тонна сигенни кезип белеткээн. Ол көргүзүглерни тоску беш чылдың үшкү чылында улам бедидер сорулганы малчын мурнунда салып алган.

Шак ындыг бедиткен хүлээлгелерни саанчылар, чылгычылар база алгылаан. «Чаа орук» колхозтуң саанчызы Нанзат Маңгыр чылдың эрткен 11 айларында бир саар инекке онааштыр 1173 кг сүттү саап алган, а келир чылын саанчы бир инектен-не 1250 кг чедир сүттү саап алырын хүлээнген. Ленин аттыг колхозтуң чылгычызы Д. Д. Андаа бо чылын үүс беден-не 96 кулунну менди камгалап алган. Келир чылын оон бедик көргүзүгүү чедип алырын ол хүлээнген.

Партияның болгаш чазактың кыйгырыынга сорук кирген бүдүн коллективтер социалистиг хүлээлгелерин эде көргүлээн. «Мөрен» колхозтуң Сыын-Мыйыс сүт-бараан фермазының коллективи чылда сүт саар планныг онаалдазын декабрь 10-га чедир бүрүн доозар деп сорулганы салып, чыл төнчүзүнге чедир 2 тонна сүттү немей садарын хүлээнгеннер.

«Коммунизмче орук» колхозтуң № 1 хойжу бригадазынга байдал дыка нарын болуп турган. Колхоз баштаар чери дарый хемчеглерни дайынчы боттандырган. Бригаданы бүрүү-биле өске кыштагже көжүрген. Амгы үеде ук бригаданың малчыннары ол берге байдалдан чайлап, чаа кыштагга малдың ажаалдазын экижидер аргалыг болган.

С. ОНДАР,
СЭКП Эрзин райкомунуң килдис эргелекчизи.

ЧЕР-ЧЕР СОВЕТТЕРИНДЕ

Депутат хүнү

Кызыл хоорай Советиниң күүскому депутаттың хүнүн эрттирген. ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюнга уткуштур база партияның, чазактың үндүрген шиитпирлери, хоойлу-дүрүмнер-биле холбаштыр оларның дуржулгазын бедидер, ажылың идепкейжидер сорулга-биле опу организастаан.

«ССРЭ-ниң улустарының акы-дүңмалышкы чаңгыс-аай өг-бүлезинде» деп лекцияны аңаа Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары К. Д. Будук-оол номчаан. Республиканың юстиция министри А. Д.Ховалыг «ССРЭ-де ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң депутаттарының эргелээлгелериниң дугайында» Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Хоойлузунга хамаарыштыр депутаттарның мурнунга үүве чүгаалаан.

Ооң соонда хоорай Советиниң депутаттары округтарга ажылдың арга-дуржулгазы-биле солушканнар. Депутаттар Г. Т. Дятлова, А. И. Кузнецов, А. А. Булдакова олар боттарының округтарында соңгукчулар ортузунга ажылдың, бүдүрүлгелерде ажыл-херектің дугайын сонуургаткан.

Хоорай Советинин күүскому депутат хүнүн бо чылын ийиги удаа эрттирип турары ол. Советтиң 180 депутадының 24 хуузу үжен хар чедир назылыг аныяктар. Чоннуң төлээлекчилеринге бир дугаар соңгуткан аныяк эштерге болгаш өске-даа депутаттарның дуржулгазын бедидеринге, совет тургузуг, хоойлу-дүрүм болгаш өске-даа үүлдер талазы-биле оларның билиин байыдарынга ол улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Бистиң корр.

Ужуражыышкын

«Тыва кобальт» комбинаттың клувунга тудугжулар, металлургтар, Хову-Аксы суурнуң ажылчы чоннары чыылган. Соңгукчулар боттарының депутаттары-биле ужуражыр дээш келгеннери ол.

ССРЭ-ниң Дээди Советинин депутады, Таңдыда «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң кол агроному О. П. Чуева, Тыва АССР-ниң Дээди Советинин депутады, СЭКП Таңды райкомунуң бирги секретары Д. К-Х. Ооржак, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады, «Тыва кобальт» комбинаттың бүдүрүлге-техниктиг килдизиниң начальниги Д. Б. Бузур-оол олар соңгукчулар мурнунга боттарының отчёттарын берген.

Хову-Аксы суурну чаагайыдар, тус черниң тудуг материалдарын бүдүрерин көвүдедир, садыг черлериниң, школаларның, эмнелгелерниң ажылын экижидеринге дузалаар, металлургтарның хандырылгазы-биле холбашкан өскедаа чагыларның элээн хөй үүсеттингенин депутаттар тодаргай дыңнаткан. Хову-Аксы суурларның болгаш үлетпүрлүг төптүң аразында аргыжылга транспортунуң ажылында четпестерни чайладырынга хамаарышкан чагыларны соңгукчулар депутаттарга берген. Ылаңгыя суурнуң АТБ-зинде автобус чолаачылары чедиппес, автобустар маңнаарда айыткан графикти барымдаалавас чоруктар бар. Ооң түңнелинде ажылчыннар, металлургтар ажылдан озалдай бээр таварылгалар ховар эвес. Бо айтырыгларны өөренип көрүп, чогуур дузаны чедирерин соңгукчулар идеген дилээн.

Ч. СОДУНАМ.

Үнүүшкүннүг хурал

Улуг-Хем район Советиниң күүскомунуң үнүүшкүннүг хуралы «Ак-Туруг» совхозтуң төвүнге болуп эрткен. Күүском кежигүннериниң аңгыда, совхозтуң удуртукчулары, тускай эртемниглери, салбырлар эргелекчилери, бригадирлер, активчилер аңаа киришкен.

Үнүүшкүннүг хуралдың хүн айтырыгларының биреези — кыштаглаашкынның амгы байдалы. Бо талазы-биле информацияны «Ак-Туруг» совхозтуң директорунуң хүлээлгезин күүседип турар В. Чөржейоол кылган.

«Ак-Туруг» совхоз бо юбилейлиг чылда чаа организастаттынган ажыл-агый. Ооң экономиказының кол адыры мал ажылы, эзт, дүк бүдүрер угланыышкынныг. Бо совхозта чүгле шээр мал безин 62 коданга кыштаар. Кышка удур кажааларны, малчыннар бажыңнарын септеп, мал чемин белеткеп, кыштагларже сөөртүр ажылды элээн организастаан. Малчыннар боттары база үүрмек септелгелерни кылган. Көдээ ишчилериң күжү-биле ниитиниң малына 1427 тонна сигенни, 1349 тонна силосту 2000 тонна ажыг саваңны белеткээн.

Кыштаглаашкын бо совхозта ниитизи-биле канчаар тургустунгаыл? Мал чеми кыштагларда чедиртинген бе? Ооң курлавыры кандыгыл? Малчыннарның амыдырал-хандырылгазында чедер-четпестер үүл? Бо болгаш өске-даа айтырыгларга тодаргай харыыларны илеткелчи болгаш сапал берген эштер кол зоотехник М. Кичеев, салбыр эргелекчилери Н. Шамыш, К. Кара-Сал болгаш өскелердаа бергеннер.

Кыштаглаашкында кол үүве —күш-ажылды шын организастаары болур. Ону совхозта партия, Совет органнар, совхозтуң удуртукчулары, мал ажылының тускай эртемниглери чүгулаан көрбээнинин фактылары бар. Ол дугайын үнүүшкүннүг хуралга демдеглээн.

Чаа организастаан бо совхозтуң удуртукчулары, тускай эртемниглери «Найырал» болгаш «УТКА 25 чылы» совхозтардан малды хүлээп алган болгай. Оларның кыштагларын, каяа, канчаар тургузарын ханызы-биле өөренип көрбээн. Ооң түңнелинде кыштың чымыштыг, берге үезинде шиитпирлээри чугула айтырыглар чидии-биле тургустунуп келген.

Кыш —мал ажылынга шыңгыы шылгалда. Шаңы салбырындан хүлээп алган малдың байдалы база дүвүренчиг. Чамдык хойжуларның кыштагларында кажаалар, чурталга бажыңнары чылыгаттынмаан, печкалар салдынмаан, соңгаларының рамалары чок. Мыйыстыг бода мал фермаларында байдал база берге. Кажаалары соок. Малдың чаш төлүнге чылыг кажаалар белеткеттинмээн, одалга кылыр черлерин ажыглавайн турар. Совхозта 14 малчын өг-бүле өглерге чурттаар ужурга таварышкан.

Ниитиниң малынга сигенни, силосту, саваңы белеткээндаа болза, ооң курлавыры амдаа четпес, Улуг-Ховунуң тараа саваңын мал чиирин чип төтчеглээн. Чамдык коданнарда мал чемин чедирбээн болуп турар. Совхозтуң малынга бээр дус чок. Малды комбикорм-биле хандырарынче кичээнгей салбайн турар. Ооң ужурундан семиртилгеде база өске-даа чамдык коданнарда малдарның күжү арып эгелээн. Совхозтуң тускай эртемниглери малдың ам бар чеминиң чарыгдалының планын, хүн чурумун ажылдап кылбаан. Малчыннарның зооветеринарлыг өөредилгезин организаставаан.

Ниитиниң малындан малчыннарның хуузунда малын тускайлаарының боттуг хемчеглери алдынмаан. Чижээ, кадарчы Монгуш Шактар-оол ниитиниң малындан аңгыда, хуунуң малындан 170 ажыг өшкү, 30 ажыг хойну хүлээп алган малдап турар. Ындыг чижектер кайы хөй.

Кыштаглаашкынның чоруп турарында четпестерниң бир чылдагааны күштү, бар аргаларны долузу-биле ажыглавайн турарында.

Совхоз бүдүрүлгезиниң кол адыры— мал ажылын сайзырадыр, планныг онаалгаларны, хүлээлгелерни күүседиринче бүгү күштү мобилизастаарын чедип алыры совхозта партия, совет органнарының, депутаттарның, хөй-ниитиниң чугула сорулгазы болуп турарын үнүүшкүннүг хуралга демдеглээш, четпестерни дарый чайладырының оруктарын айыткан.

Д. АРАКЧАА.

Дыштанылга кежээзи

Эрзин районнуң төвү—Эрзин суурнуң № 7 агиткварталы Культура бажыңынга дыштанылга кежээзин организастап эрттирген.

Делегей байдалының дугайында лекцияны партия райкомунуң ажылдакчызы С. Чажын-оол чыылганнарга номчаан. Ооң соонда «Найырал» поездизи-биле туристиг походка киржип чораан агиткварталдың чурттакчызы Ондар Хандының солун чугаазын дыңнаан.

Янзы-бүрү массалыг оюннар база болган.

Х. ДОЛУМА.

ДАШТЫКЫДА

Ленинчи идеяларның тиилелгези

БАРЫЫН БЕРЛИН. (СЭТА-ның корр). Ленинниң партиязының удуртулгазы-биле ССРЭ-ниң бежен чыл дургузунда эрткен оруунга бүгү чурттарның коммунистери-биле кады чоргаарланып, өөрүп, алдарлыг юбилей — Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң тургустунганының 50 чыл оюн демдеглээринге белеткенип турар бис.

Барыын Берлинниң Социалистиг чаңгыс аай партиязының Бюрозунуң, баштаар черниң кежигүнү Карл-Гейнц Кинштедт СЭТА-ның корреспондентизинге берген интервьюзунга ынчалдыр медеглээн.

Хөй националдыг Совет күүнеиниң тургустунганы болгаш ооң хөгжүлдези национал айтырыгга ленинчи политиканың тиилелгези, аңгы-аңгы националдарның ажылчы чон массаларын дең эргелиг республикалар кыдыр сырый каттыштырарының идеяларын херек кылырга боттандырганы болган деп, К-Г. Кинштедт демдеглээн.

ССРЭ-ге национал политиканың ленинчи принциптерин боттандырганы бөгүн база чугула ужур-дузалыг. Совет Эвилелин болгаш ооң баштааны делегейниң социализм системазын долгандыр эвилелдежиишкин сырый каттыжышкынныг болган тудумна империализмге удур күштерниң демисели улам улуг чедиишкиннерлиг болур деп үвени ол принциптер тодаргай көргүзүп турар. Бистиң партиявыс империалистиг буржуазияның чимзениишкиннерин ниитиргиг сойгалан, ажылчын аңгының, империализмге удур бүгү күштерниң демиселинин чаңгыс эви дээш, Совет Эвилели-биле, СЭКП-биле быжыг, бузулбас найырал дээш демисежин турар.

Кайгамчыктыг байырлалдың бүдүүзүнде коммунизм тургузуушкунунга Совет Эвилелиниң улустарының чаа-чаа өндүр улуг чедиишкиннерлиг болурун күзеп, антикоммунизмге, реакцияга удур, тайбың, демократия, социализм дээш бистиң демиселивисти Совет чурттуң хөгжүлдези улам күштүү сорук киирер деп бүзүрелдиг сөзүүстү берип тур бис деп, К-Г. Кинштедт чугаалаан.

ССРЭ-ниң 50 чылынга

САНТЬЯГО. (СЭТА). «Бүгү делегейниң дешилгелиг күштериниң төлээлекчилери хөй-хөй үүлдерин ССРЭ-ниң бежен чыл догуннап келгениниң дуржулгазындан өөренип ап болур. Социалистиг ниитилелде улустарның мурнунга кайы хире перспективалар ажыттынып турарын ооң чедиишкиннери тодаргай көргүзүп турар» —деп, Чилиниң национал конгрезиниң депутаттар палатазының кежигүнү Луис Майра СЭТА-ның корреспондентизинге берген интервьюзунда медеглээн.

«ССРЭ-ниң тургустунганы бистан чурттап турарывыс үүс чылдың төөгүзүнде ең улуг болуушкуннуң — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының шуут түңнели болган» деп, Луис Майра демдеглээн.

Хаанныг Россияның болгаш ооң кыдыг черлериниң иштики реакциязы база ону деткээн империалистиг күүнелер чаңгыс чурттуң составынга аңгы-аңгы нациялар, улустар тайбың каттыжып шыдавас деп кордап турган. Оларның кордалдары бүрүү-биле бууран дүшкен. Совет Эвилелиниң улустары боттарының күзел-сонуургалын чаңгыс аай акы-дүңма өг-бүлеге деский дүүштүреринин айтырыын чедиишкиннинг шиитпирлээн деп, Чилиниң төлээлекчизи демдеглээн.

Парлалга конференциязы

ПАРИЖ. (СЭТА). Тайбыңче чүткүлдүг бис деп медеглеп турар хирезинде, америк чазак болгаш сайгон администрациязы шынында вьетнам айтырыгны таарыштыр шиитпирлээрин чедип алырынче орукка моондактар тургузарын үргүлчүдеп турар деп, Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның делегациязының төлээлекчизи Ли Ван Сау париж чөвүлел хуралының ээлчеглиг, 169-ку ниити хуралының соонда парлалга конференциязынга медеглээн.

Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның төлээлекчизи ол хуралга төлээлериниң удуртукчузу Нгуен Тхи Биньниң чугаазынче журналистериниң оңза кичээнгейин угландырган. «Вьетнамчыдылга» дээр политиказын АКШ-тың боттандырарынга ооң холунда чепсек болган сайгон администрациязының удуртукчузу Нгуен Ван Тхиеунуң ролюн Нгуен Тхи Бинь ол чугаазында сойгалаан.

Соолгу үеде дайынны соксадыры болгаш тайбыңны катан тургузары дээш туржуп турар мурнуу-вьетнамнарга удур дерзин үүлгедиглер кылырын сайгон администрациязы күштелдирген деп, Ли Ван Сау демдеглээн. ВДР-биле АКШ-тың аразынга төлевилээн дугуржулганы Мурнуу Вьетнамның чонунуң хөй нуруузу үүлдүг деп көрүп аңаа Каттышкан Штаттарның доңдораан ат салып бээрин негеп турар деп, Ли Ван Сау медеглээн.

Хельсинкиде хуралда

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга айтырыглардың талазы-биле ниити-европа чөвүлел хуралын белеткээр дугайында хөй талалыг консультацияларның декабрь 8-те болган хуралынга моон соңгаар кылыр ажылды организастаар дугайында айтырыгны чугаалажырын үргүлчүлээн. Хуралга Совет Эвилелиниң, Польшаның, Венгрияның, Чехословакияның, Румынияның, ГФР-ниң, Италияның, Турцияның, Мальтаның болгаш өске-даа чурттарның төлээлекчилери чүве чугаалаан.

Хөй талалыг консультацияларның ээлчеглиг хуралы даарта болур.

ЧӨҢГЭЭЛЕВИШААН

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанның мурнуу районнарынче Израильдиң ужар үүлү чөңгээлиг ужудуушкуннарын үргүлчүлеп турар.

Эрткен четвергте ийи израиль самолет Бинт-Джбейль районнарның болгаш Айната суурнуң мырыңай чыштыр кыры-биле ужудун эрткилээн.

Ол-ла үеде израиль солдаттар Бинт-Джбейль чоогунда Марун Эр-рас дээр черни пулеметтар-биле бөлүп турган

Дөрт күрүненің шиитпири

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Брюссельге барыын чүктүң дөрт күрүнезиниң — АКШ-тың, Францияның, Англияның болгаш ГФР-ниң даштыкы херектер министрлериниң ужуражыышкыны болган. Аңаа барыын чүктүң күрүнелери биле Герман Демократтыг Республиканың аразынга дипломаттыг харылзаалар тургузарының чурумуи чугаалашкан.

Ону Францияның даштыкы херектер министри Шуман парлалга конференциязынга дыңнадып чугаалаан. Шуман аңаа хамаарыштыр дөрт күрүненің үндүрген шиитпирин НАТО чөвүлелиниң Брюссельге ажыттынар сессиязынга киирер.

ГДР биле ГФР-ниң аразынга харылзааларның үндезиннериниң дугайында өөрээге декабрь 21-де Берлинге ат салыры төлевилеттинип турар. Аңаа ат салган соода АКШ, Франция болгаш Англия боттарының күзээнин ёзугаар боттарының чурттары биле ГДР-ниң аразынга дипломаттыг харылзаалар тургузар дугайында ийи талалыг чугаалажышкыннары өгелеп болур деп, ол шиитпирде айыткан.

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Каттышкан Штаттар Герман Демократтыг Республиканы чоокку айларда үндезиннеер деп, АКШ-тың күрүне секретарының ораланчызынга томуйлаткан Кеннет Раш «Вашингтон пост» солунга берген интервьюзунда медеглээн. Чоокку айларда ГДР-ни хүлээп көөрүүнің «чалгыы» өгелээр. Ынчангаш Каттышкан Штаттар ГДР-ни дипломаттыг ёзу-биле хүлээп көөрүнге барыын чүктүң ооң өске чурттарындан шоолуг хожудавас дээр-бодалдыын К. Раш илергейлээн. ГДР биле ГФР-ниң аразынга харылзааларның үндезиннериниң дугайында көрөө «бадылаттынган соонда ГДР-ни дадагалаал чок хүлээп көөр бис» деп, Раш айыткан.

УЛУГ ЧУРТЧЕ АЯН-ЧОРУК

САНТЬЯГО. (СЭТА). Чили Республиканың Президентизи Сальвадор Альенденің Совет Эвилелинде аян-чоруу Чилиниң массалыг информация органнары калбаа-биле чырыдын турар. Сальвадор Альенденің совет удуртукчулар-биле чугаалажыышкыннары көрдүнген айтырыглар талазы-биле оларның бодалдары бүрүү-биле дүүшкен байдалга эрткенин солуннар, радио болгаш телевидение онзалан демдеглеп турар.

«Эш Сальвадор Альенденің Совет Эвилелинде аян-чоруу бистиң улустуң совет улус-биле чалбыыштыг найыралының илергейлээшкини болур-дур.» —деп, «Насьон» солун бодунуң үүлүнге бижээн. Соолгу үеде күштерниң денгзиг үүр байдалының чаартынганының ачызында делегейге революстуг өскерлиишкиннер болур аргалыг апарганын чилилер билир деп ол-ла солун бижээн.

Айже ужудуушкун

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Үш америк космонавтарның башкарганы «Аполлон-17» дээр космос корабли декабрь 8-те айга чедер оруктун барык чартык кезиин эрткен. Чер орбитазындан адырлыг үнер үеде чедиринчи ракетаның соолгу кезээн элээн үр ажылдаар кылдыр ходелдирген. Ону «Аполлон-17»-ниң черден ужуп үнерде озалдаан үезин чедер дээш ынчалган.

Геолог-космонавт Шмитт баштайгы удаа «улаарап-дембээреп» удаан-даа болза, космонавтар Ю. Серпаниың, Р. Эванстың, Х. Шмиттың байдалы эки боop турар.

ВДР. Америк ужар үүлдүң халдаашкынының түңнелинде Намдинь хоорайның чурттакчызы Чан Ван Тхонуң кадайы өлген болгаш бажыңын үреп каапкан. Ол ам 8 уруубиле артып калган, оларның эң чажы—чүгле бир харлыг.

ВИА-СЭТА-ның фотозу.

ЭРТЕМНИҢ МУРНУКУ ОДУРУУНДА

Россия Федерациязында эртемниң бөгүнгү байдалын ап көрүп тургаш, чартык үүс чыл иштинде ооң оруунун чамдык талаларын сактып көөрү ажыктыг.

Улуг Октябрьның соонда баштайгы чылдарда РСФСР-ниң девискээринге эртем ажыл-чорудулгазы Москва биле Ленинградтан ангыда, чамдык Казань, Пермь, Саратов дээн ышкаш хоорайларның университеттеринге чоруп тургулаан. Чурттун бүдүрүкчү күштерин хөгжүдеринге эртемденнериниң дорт киржилгезинин ленинчи принциптерин амыдыралга боттандырар дээш, эртем ажылын улуу-биле калбартыры негеттинип келген. Россия Федерациязының девискээринге эртем-шинчилел институттарын, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының салбырларын база ол ышкаш, адырлар аайы-биле эртем-шинчилел институттарын тургузуп киргилээн. Олар республиканың ол-бо кыдыларынга тургустунуп эгелээн. Чижээ: ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Кольскиде С. М. Киров аттыг салбыры, Ыраккы Чөөн чүкте В. Л. Комаров аттыг салбыр болгаш өске-даа. Ада-чурттун Улуг дайынының чылдарында ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Барыын-Сибирь салбыры тургустунган.

Амгы «Сибирь академиязы» чүгле РСФСР-ниң эвес, харын база өске-даа эвилелдешкен республикаларның экономиказының, өөредилгезиниң болгаш культуразының хөгжүлдезинге улуг салдарны чедирип турар деп хөөрем чокка чугаалап болур. Ооң составында кирип турар 43 институт математика болгаш ядролуг физикадан эгелээш, төөгү болгаш археологияга чедир калбак шинчилел ажылдарын чорудуп турар. Ол дээрге билиглериниң чаартыкчыларының күүлүг коллективи-дир, совет эртемниң хоочун болгаш аныяк төлээлекчилериниң дуржулгазы болгаш инициативчилери ол коллективте таарымчалыг дүгжүп турар. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырында хөй националдың үш мүн чедир түскай эртемниглери ажылдап турар. Олар эң кол дээн эртем ажылдарын кылын турар, ол ажылдар техниктиг депшилгени дүргедиринге бараан болган. Математика, атомнуг ядронун физиказы дээн ышкаш, амгы бойдус эртеминиң ындыг чугула адырларынга улуг түңнелдер Сибирь салбырда чедип алдынган, ынчангаш дириг материяның эвээш эвес чажыттары ажыттынган. Элээн каш эртем угланыышкыннарының талазы-биле Сибирьниң математиктери ССРЭ-де болгаш даштыкыда мурнуку черлерни ээлеп турар. Чижээ, Новосибирскиде Ядролуг физика институдунда улуг чедиишкиннер чедип алдынган.

Эртем улам улуу-биле шуут бүдүрүкчү күш болуп, партияның XXIV съездизинин шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле салдарын улам улгаттырып турар. Ынчангаш Эртемниң бүдүрүлге-биле харылзаазын бүгү хемчеглер-биле быжыглаары болгаш калбартыры чугула чорудуушкун болуп турар. Чижээ, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбыры үлетпүрүн 300 улуг бүдүрүлгелери-биле холбааны тудуп турар. Соолгу он чылдың иштинде бистиң эртемденнеривис бүдүрүлгеге шингээдип алыры-биле 700 ажыг ажылды дамчыдып берген, оларның 500 хирезин шингээдип ажыглай берген. Сибирьде нефтиниң болгаш газтын хөй курлавыры бар дээр дугайында эртем талазы-биле бодалдар амыдыралга бадыткаттынган.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырын тургускан чорук Сибирьге болгаш Ыраккы Чөөн чүкке улуг эртем школаларын тургузарынга улуг салдарлыг болган. Чижээ, Сибирь салбырын Якут салбыры болгаш доштуг соок чер шинчилээринин, институду алдарлыг эртем төптери болу берген. Ленинчи национал политиканың тиилелгезинин бүзүрелдиг чижээ болза революция мурнунда бижик билии безин чок чораан улустарның эртем чогаадылгазынче шилчин киргени болур. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Башкир, Дагестан, Коми, Карел болгаш Бурят салбырлары амгы үеде эртемни бүгү-эвилел хемчээлинге хөгжүдер талазы-биле боттуг салыышкыннарын киирип турар.

Мырынай соолгу үеде РСФСР-де эртем талазы-биле чаа-чаа организациялар тургустунгулап келген, чижээ, Уралда эртем төвү, Донда-Ростовтун Дээди школазының эртем төвү, Ыраккы Чөөн чүктүн Владивостокта турар эртем төвү болгаш оон-даа өске. Бо талазы-биле ’алырга, Сибирь салбыры ам «хоочун» деп адап болур. Оларны тургускулааны Россия Федерациязынга эртем шинчилелдерин улам ынай калбартырынга күүлүг салдарны чедирер дээрзи чигзиниг чок.

Бо үстүнде айыткылаанывыс болгаш өске-даа чижектер —бистиң чуртка эртемни болгаш дээди өөредилгени хөгжүдер талазы-биле Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың улуг сагышты салып турарының чайыннанчак херечизи-дир.

Бистиң Төрээн чуртувустуң экономиктиг хөгжүлдезин улам өстүрериниге, бистиң Ада-чуртувустуң күүзүн быжыглаарынга Сибирьниң ужур-дузазы улуг. Эртемнер академиязының Сибирь салбырының эртемденнери эртемниң мурнуку одуруунга турушпушаан, ССРЭ-ниң алдарлыг бежен чыл оюн бистиң чуртка, партияга, чөнга, төлептиг ажыл-херектер-биле демдеглээринге шиитпирлиглер.

Академик
М. А. ЛАВРЕНТЬЕВ.
ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының президиумунуң даргазы.

ЧОГААДЫКЧЫ УЛУГ СОРУЛГАЛАР

Бүгү совет улус төөгүлүг улуг байырлал ССР Эвилелинин 50 чыл болур оюн бедик кодурлуушкун-биле уткун турар. Күш-ажылчы чедиишкиннер болгаш чогаадыкчы ажылишти юбилейге тураскаадып турарының чижектерин чер болгандан көрүп болур. Юбилей бүдүүзү хүннерде РСФСР-нин Чурукчулар эвилелинин III съездизи бооп эрткен.

Калбак-делгем Россияның чурукчуларының улуг хуралынга оон хөй национал улустарының төлөөлери киржип, чогаадыкчы ажыл-херектерин түүнней чугаалашкан. Анаа Тыванын чурукчуларының төлөөлери бооп, РСФСР-нин алдарлыг чурукчузу Хертек Тойбухаа, Тыва АССР-нин алдарлыг чурукчузу М. А. Петров база мен киржир аас-кежиктиг болдувус.

Ырак-узак Тывадан чоруткан төлөөлөр чурукчулар съездизинге киржири дээрге шагда болза кижи дүжүнге-даа кирбес болуушкун-дур. Ленинчи национал политиканың ачызы шак оон тодаргай көску.

РСФСР-нин Чурукчуларының III съездизинге Тываның чурукчулары боттарының чогаадыкчы ажыл-херектерин барааалгаткан. ССРЭ-нин 50 чылынга тураскааткан «Төрөөн чуртувуста» деп делгелгеде бистин чурукчуларывыс болгаш уран шевер мастерлеривис боттарының ажылдарын киргген. Ында С. Сааяның «Мөнгүн-Тайга», чурукчу Туренкониң «Сарыг-Хая», мээн бодумнуң «Алаш хемим» деп ажылдар Төп делгелге залы Манежте делгеттинген.

Бистин ат-сураглыг мастерлеривис Хертек Тойбухаа, Хертек Мижит-Доржу, Байыңды Байыр, Раиса Аракчаа оларның ажылдарын РСФСР-нин Күрүне шанналынга депшиткенин билир бис. Ук ажылдарны Москва хоорайның делгелге залдарында делгээн.

Оон ангыда ССРЭ-нин 50 чылынга база Совет милициянын 55 чыл оюнга тураскааткан «Кезээде белен» деп делгелгени ССРЭ-нин Культура министерствозу, ССРЭ-нин Чурукчулар эвилели база РСФСР-нин Иштики херектер министерствозу кады организастаан. Ук делгелгеде Тываның чурукчулары база киржип турар.

Сүүдүгде РСФСР-нин Чурукчулар эвилелинин баштаар черинин даргазы Г. М. Коржев илеткел кылгаш, Россияның чурукчуларының дөрт чыл иштинде кылган ажылдарын түүнней, моон соңгаргы сорулгаларны тодараткан. Боттарының чогаадыкчы сорулгаларын, ажыл-херектерининг дугайын чурукчулар СЭКП ТК-га чоруткан чагаазында чугаалап турар.

Бистин мурнувуста чаа-чаа делгелгелер, улуг сорулгалар салдынган. 1974 чылда зона аайы-биле делгелге болур. Бистин Сибирь зонаының «Социалистиг Сибирь» деп делгелгези Томск хоорайга ажыттынар. Од-ла делгелгеден шилиттинген ажылдар 1975 чылда ажыттынар «Совет Россия-5» деп делгелгеге киржир. Сорулга чүл дээрге чурукчу бүрүзү анаа эки киржилге дээш чогаадыкчы сорук-биле ажылдаары. Ол дээрге бистин хамаатты хүлээлгевис болур.

С. ЛАНЗЫ.

РСФСР-нин Чурукчулар эвилелинин III съездизинин делегады, РСФСР-нин алдарлыг чурукчузу.

МАСТЕРСКАЯ: *судно тудуунуң бөлгүмүнде*

Ол бир-ле катап № 7 школаның өредилге мастерскаязынга келгеш судно тудуунуң талазы-биле уругларның бөлгүмде кичээлдеп турарын өнза сонуургаан. Володя Воскобоев бөлгүмге кирип алгаш, изиг күзел-биле кичээлдеп турган. Баштай бөдүүн кезектерден чоорту улам нарын кылыгларны кылып өренип алган. Баштайгы модельдери-биле маргылдааларга киржип турганы ам-даа үттүндүрбаан.

Оон соонда Совет Армиянын хүрээлениинге албан эрттирген, политехниктиг институтка өренип турган. Өредилге соонда Кызылга база катап эөп келген. Бичелиндеп-не ынак ажылы оны сорук киирбишаан. Ол Кызылдың Пионерлер бажыңында судно модельдээринин бөлгүмүн удуртуп башкылай берген.

Шагда бөдүмден эгелээн, ам ол бөдүмнек хөрөнге сонуургалдыларны өредип киринкен. Уруглар нарын кылыгларны башкызының удуртулгалы-биле кылып турарлар. Механиктиг шимчедикчилериг нарын модельдерни уруглар кылып өрени бергилээн. Чижээ: Витя Фисенко крейсер кылган, Володя Павлов дургеп маннаар шимчедикчинин моделин барык доозуп турар. Саша болгаш Витя Захаровтар катер моделин кылып турарлар.

Чайгы дыштанылга үезинде аныяк судномодельчилерниң кылган модельдериниң маргылдаазы чылдың-на эртип турар. Кызылдың Пионерлер бажыңының бөлгүмчүлери анаа киржир дээш идепкейлиг өренип, белеткенип турарлар.

ЧУРУКТА: Башкы В. Воскобоев бөлгүмүн өреникчизи Витя Захаров-биле торпедо катеринин моделинин өзөөн көрүп турары.

А. СОКУРОВТУҢ сөзү-болгаш фотозу.

Юбилейге тураскааткан

ССР Эвилелинин 50 чыл болур оюнуң бүдүүзүнде — Москвада Күрүнеин Литература музейинде «Хөй национал улус литературазы» деп делгелге ажыттынган.

Делгелгеде Совет Эвилелинин нацияларының болгаш улустарының литературазының чартык үүс чыл ажыг үеде хөгжүп сайзырап келгенин тодаргай көргүскен. Оларның аразында бир чамдыктары Улуг Октябрьның мөрөөнде үжүкбижик билбес чораан улустар база хөй болгай. ССРЭ-нин улустарының чаңгыс эвинин, найыралының болгаш акы-дүмалышкы чоруунуң темазы ында тодаргайы-биле илереттинген.

Аңгы-аңгы нацияларның чогаалчыларының чогаадыкчы кады ажылдажылгазының, бот-боттарына дузалажылгазының база национал культураларын аразында быжыг харылзааларының дугайын делгелгенин экспонаттары чугаалап турар. Делгелгеде барык ийи мүн хире экспонат кирип турар: номнар, журналдар, чуруктар, уран чуруулганы ажылдары, хол-биле бижээн материалдар, документилер. Ол ышкаш авторларның ат салганы номнар база делгеттинген.

Россия Федерациязының национал литератураларынга тураскааткан бөлүк көскү черни эзлеп турар. Ында тыва литература база киргген. Салчак Токанын «Араттың сөзү», Степан Сарыг-болдуң «Аңгыр-оолдуң тоожузу» база 1958 чылда үндүрген шүлүктер чыындызы, ол ышкаш Юрий Кюнзегештин шүлүктер чыындызын делгелгеде салган.

Бо делгелгеде дыка хөй материалдарны болгаш документилерни бир-ле дугаар делгеп турар.

Ю. ИВАНОВ.

Москва хоорай.

БАШКЫ ХАР ЧААП ТУРДА...

Сөзү Монгуш

ДОРЖУНУУ

Музыказы Батый

КЕНЕШТИИ.

Башкы хары чагза-чагзын,
Бары-чогу менээ дөмей.
Баштак кыстың аржыыл шыпкан
Бажыңга-даа дүжүп турзун.

Үүгле чаңгыс шак ол кыстың
Үүрээнде шоглавазын —
Чараш кызыл чечээм ында
Саглаңнады озуп турар.

Ыя чечек салымымның,
Ыр дег чараш назынымның
Кады чуттаар ынак ажы —
Кампан ажаар ужурум ол.

Дүне безин дүжей бээрим
Чечээмге-ле дегбес болза,
Черниң аккыр хөвең тону —
Дүвүлүг хар чаап турзун.

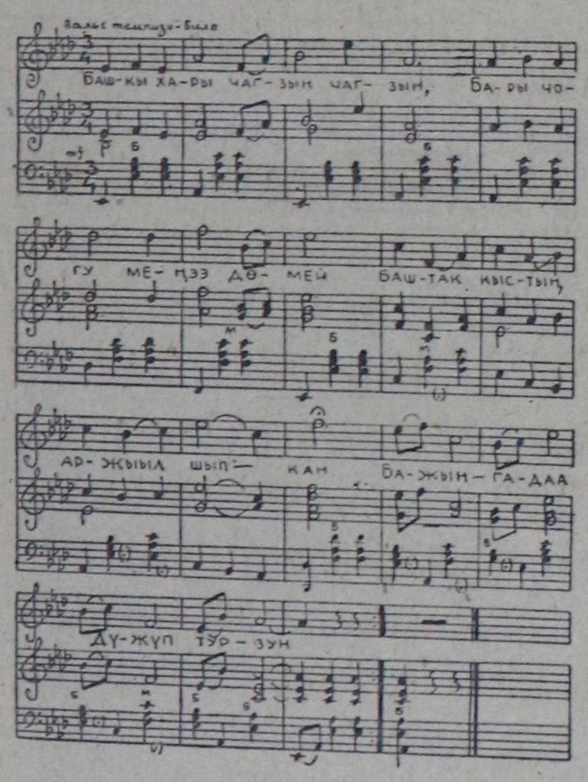

Артистер аттанылпкан

ССР Эвилелинин тургустунганындан бээр чартык үүс чыл болурунуң улуг байырлалынга уткуштур республиканың хөгжүм-шин театрының коллективи дагестан чогаалчы — М. Яхьяевтин «Куда черле дүжер» деп каттырынчыг шинизин тургускан. Режиссёру Кадр-оол Сагды. Чурук каасталгазы 3. Бичиштин. Бо комедия Кавказ улустарының шиилериниң бир-ле дугаар тыва дылче очулдуртунган чогаал болур.

Ук шиинде болуушкун амгы хүннерде Дагестанның бир аалында болуп турар. Комедияның кол темазы — ол черде шаг-шаандан бээр чаңчыл болу берген кудалаашкынның эрги ёзу-чуруумнары-биле амгы салгалдың аныяк кижилерининг арыг-шынчы ынакшылының үскүлежиишкиннери. Ынакшылды аңа-ие база кудажылар тывар эвес, а чүгле чүрек боду шилип аар дээрзин ында көргүскен.

Дээди сургуулду аныяк эр Эльдар доозун турар. Ооц ролюнда артистер К. Сагды, Д. Монгуш ойнап турарлар. Эльдарның шилип алган кызы — эмчи Розаның ролюнда Д. Барынмаа. Ол ийи аныяктарның салым-чолун кадып, кудазын дүжүреринге дуза чедирер Аминат дээр бөлүүн, топтуг, саанчы кыс бар. Ол ролдуу артист Р. Серен-оол күүседип турар. Эльдарның адазы, кызыл партизан Хияс Магомедов (Тыва АССР-нин алдарлыг артизи А. Тавакай), а авазы Кюсюм (артист С. Баир). Аминаттың иези — Патимат (РСФСР-нин алдарлыг, Тыва АССР-нин улустуң артизи К. Мунзук). Патиматтың төрели — Ажа (артист О. Ензак). Онзаланчак мергежилдиг кижилери — хамык херектин өскүдүкчүлери, кудажылар Рукиат болгаш Махмут оларның рольдарын артистер К. Анчимаа, Ч. Мортай-оол күүседип турарлар.

«Куда черле дүжер» деп шинни тургускананың соонда Кызыл хоорайның болгаш Чедер, Кочетово, Ээрбек суурларын чону улуг сонуургал-биле көргеннер. Ам ол шин Чөөн-Хемчик районну таварааш, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнарныд джыл-ишчилеринге бараан болур дээш артистер аттанылпкан.

БИСТИҢ КОРР.

Бистиң хоккейжилеривис Канадада

ССРЭ-нин хоккей талазы-биле ийиги чыынды командаазы Канадада чеде бергеи. Оон ойнакчыларының киржилгези-биле болгулаар ойнаашкынларны ында улуг сонуургал-биле маңан турар. Бистиң командавыс бирги оюнун Гамильтонга тус черниң «Ред Уингс» дээр командазы-биле ойнаап 3:2 санга улуп алган. Оон соонда олар декабрь 12-де—Монреальга, 13-те —Китченерге, 15-те — Тендер-Бейге тус черлериниң клуб командалары-биле ойнаар.

(СЭТА).

Кызылчыларның тиилелгези

Шыдыраа талазы-биле Тыва АССР-ниң бирги чөрү дээш ойнап турар спортчуларның алдыгы салыы спортчу демиселдиң улам чидигленгенин тодаргай көргүскен.

Чеди хөлге ойнаан 14 шыдыраачыларның дөн кезин арыг тиилелгелиг болган. Кызылдың төлөөзи Х. Ондар М. Мижит-Доржуну (Бай-Тайга) он беш дугаар көштө-ле дүжүп бээринче албадаткан. К. Саян Белек Ооржакка (кайыы-даа Кызыл) беш дугаар тырыкыны «шаннаан». Пединституттуң башкызы Б. Ондар Н. Котюшевтин (Барыын-Хемчик) ноян талазынга дыргелип келген күштүг шавар халдаашкынын ойтур шаан шыдавайн баргаш аштырыышкынга таварышкан. Ак-Довуракта келген инженер М. Адыг-оол Хову-Аксының «Тыва кобальт комбинадында аппаратчик Н. Чыргал-оолду удуп ап, таблицада байдалын улам быжыглаан. «Урожай» эки тура спорт ивитилелиниг бо чылгы чемпиону Борбак-оол Ооржак Кызыл хоорайның № 3 школазының башкызы Н. Шишигин-биле ойнааш, сөөлгү оолдарынга чедир демиселди үргүлчүлезе-даа, республика чемпиону сөөлгү шугумда турган оглун мерзе кылдыр үндүр идиптерге, тиилекчиге ол байыр чедирген. Маргылдаанын киржикчилериниң эң улуг назылыы, пединституттуң башкызы Петр Беркович шыдыраачыларның эң аныяа. «Спартактың» юбилейлиг чылда чемпиону Л. Мохов-биле ужурашкан. Олар доктааттынган үеде 40 көштү кылырынга чедир он хире көш арткан турда, кайызының-даа туктары дүжериниң кырында келген. Ыпчалаа-даа мерзелер солчуушкунунуң соонда сөөлгүзү артык бодалдарлыг артарга, удурланыкчызының уттурары чайлаш чок апарган. П. Беркович аштырыышкынга таварышса-даа, солун, нарын көштерни кылын, тывынгыр, чараш ойнаан. Удурланыкчызының ноян талазынче халдаашкынны чедимчелиг тургузуп шыдавайн барган Ө. Бегзинн (Чөөн-Хемчик) Кызыл хоорайның бо чылгы чемпиону В. Смирнов тиилеп үнген.

Алды салыгныц соонда 5,5 санныг Н. Шишигин мурнап чоруп турар. М. Адыг-оол 4 санныг, бир садыын соңгаарлаткан. Оларның соондан амдыызында чаңгыс-даа аштырыышкын чок Л. Мохов чоруп орар.

Д. САЛЧАК.

Бай-Тайганың культура амыдыралындан

РАЙОН БИБЛИОТЕКАЗЫНДА

Культура бажыдының ийиги кадынче үне бээриниңе район библиотеказы ында турар. Библиотеканың каасталгазы келген кижилернин кичээнгейин хаара туда бээр. Кол-ла чүүл — ССРЭ-нин 50 чылының темазы. «Ада-чуртум алган тур мен», «Акыдуңма улустарыңы өг-бүдеңнде», «Бистиң оруувус чаңгыс», «Шалыпчы күш-ажылыысты — Төрөөн чуртка», «Советтиг Тыва — бөгүн» деп стендилер, делгелгелерни номчукчулар сонуургаар.

Алдарлыг хүннериң календарьлары, республиканың болгаш районнуң ажыл-ишчилериниң чедиишкиннерин көргүскен булуңнарны төөлижилер сонуургап номчуп турар.

Канскиниң библиотека техникумун дооскан Тамара Оюн библиотеканың эргелекчизи, ооц-биле кады ол-ла техникумуң доозукчузу Ольга Бичекей ажылдап турар. Номчукчуларны хаара тудар, массалыг хемчегдер организастаарынга библиотека човуудуп, номчукчулар ортузунга аас журналдарын, номчулга конференцияларын, темалыг кежээлерин организастап эрттиргилөөн. Чижээ: «Тоску беш чылче аян-чоруку» деп аас журналын, «Ном силерниң өөнүүдер болгаш башкынар» деп номчулга конференциязын, «Республиканы билир сен бе?» деп темалыг кежээни организастаанын чон сонуургаан.

Чогаалчы Салчак Токаның «Чоннуң оглу» деп номунга сайтарылга чугаалажыышкынны чоруткан. Чечен чогаалды пропагандалаарынга районнуң радиодамчыдылгазын ажыглап турар.

Номчукчуларга таарымча чок чүүлдер бар. Номчулга залы чок. Библиотеканың сентелгезинче райкүүсков кошкак кичээнгей салып турар.

С. ИРГИТ.

ЧЕДИИШКИННЕРГЕ ДОКТААВАС

ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш Бай-Тайга районнуң кино ажылдакчылары социалистиг чарыышты калбарткан. Ында шупту он сес кижи ажылдап турар. Оларның он бежи киномеханиктер. Районда чеди турум, бир көжер киноустановкалар, районнуң чурттакчы чоңунга солун киноларны көргүзүп, кино-биле чоннуң пегелдезин багай эвес хандырып келген.

Эрткен үеде чинитизи-биле районга 2106 киноларны он беш мүн хире кижи көргеп. Бо дээрге плаңда көрдүгениниңде ыракта ажыг болганы ол. Районнуң ажылышчилеринге, ылаңгыя ырак одарларда чурттап турар малчыннарга кинону доктаамал көргүзеири чедип алыр, көрүкчүлер ортузунга тайылбыр, пропаганда ажылын эжижидер дээш районнуң кино ажылдакчылары кызымак ажылдаанар.

Социалистиг чарыштың түүнелдерин кварталдап үндүрүп турар. Бо эрткен үш кварталда «Тээли» совхозтуң төп салбырында киномеханиктер Иргит Лаа, Лопсан Каадыр олар тиилекчи болган. Олар чоңга көргүзер кино планын 123 хуу, көрүкчүлер талазы-биле 225 хуу, акша чыылдазын 139 хуу күүсеткеш, районнуң кинофикация четкизининг хүндүлел бижиктерин болгаш акша шаннаның алганнар.

Ол ышкаш «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында, район товунде, Шуйда база көжер кинонуң киномеханиктери эки ажылдап, боттарынга алган планныг онаалгаларын ажыр күүсеткеннер.

Эртем-техниканың даа чедиишкиннериниң, кодээ ажылагайының дугайында болган өске-даа документалдыг киноларны, киножурналдарны, ылаңгыя ССРЭ-ниң 50 чыл өөнга тураскааткан киноларны районнуң чону хөй-биле көрүп турар. Районда киноаппаратураларны чаарткан. Киномеханиктериниң Кызылда 5 ай хуусаалыг курузунче бо чылын дөрт кижини өөредип чоруткан. Ам районда үш черде делгем экраныг киноустановкаларны тургускан. Моон соңгаар өске черлерге тургузарын база планнап турар.

Көргүзер чаа киноларның чуруктарын Культура бажыңында аскылаан. Мынчыг өрганизастыг эки ажылдың түүнелиинде районнуң культура ажылдакчыларының ортузунга калбаргаң социалистиг чарышка кинофикация четкизи тиилекчи болган.

Чедиишкиннерден ацгыда четпестер ам-даа бар. Чижээ, Бай-Талда, Кара-Хөлде киномеханиктер четпес ажылдап, планын күүсетпээн. Черде көрүкчүлер ортузунга ажылды кошкак чорудуп келген. Экономиктиг болгаш политиктиг билиглерни пропагандаалаар талазы-биле кинолекторий багай ажылдаан. Бо ажылга хөй-ниитиниң киржилгези чедип алыры чугула. Уругларга кино көргүзүп турар үеларде кодээ клубтарга-даа, Культура бажыңнарынга-даа дежурный башкылар келбес таварылгалар бар.

Илереттинген четпестерни чайладыры, бо чылын салдынган сорулгаларны күүседири, масса чоннуң ортузунга чаа киноларны тайылбырын чорудары районнуң кино ажылдакчыларының моон соңгаар улам чедиишкиниг ажылдаарынга улуг идигни бээри чугаажок.

И. СЕДИП-ООЛ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 10-ДА

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10—Өөнүг телекөргүзүг. Школачыларга «Будильник». 12.40—«Музыкалыг киоск». 13.10—Өөнүг телекөргүзүг. Документалдыг телефильмниң баштайгы үндүрүлгеи. «Чилиниң демиселди, күш-ажылы болгаш идеелдери». 14.05 — Өөнүг телекөргүзүг. Оперетта артистериниң концерти. 14.40 —«Кино аян-чоруктарының клуву». 15.40—«Кадыкшылга». Эртем тайылбырлыг программа. 16.10—Уран-чечен телефильмниң баштайгы үндүрүлгези. «Доминастың дээрбечилери» 2-ги серия. 17.50—18.00—Чапсар. 18.00—«Ye». Информастыг программа. 18.30—Өөнүг телекөргүзүг. ССР Эвилелиниң Күрүнеиниң академиктиг Улуг театрының болгаш Ленинградтың күрүнеиниң С. М. Киров аттыг опера болгаш балеттиң академиктиг театрының артистериниң концерти. 19.10—«Кайда чор сен, Максим?» Уран-чечен фильм. 20.25 —Дамчыдылгалар программазы.

КЫЗЫЛДАН

20.30—«Сапыктыг моортайның ужуралдары». Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

22.00—Өөнүг телекөргүзүг. Литературлуг чогаалдарны кино кылдыр тургузары «Боолаашкын». Уран-чечен фильм. 23.15 — «Ye». Информастыг программа. 23.45—01.00 — Өөнүг телекөргүзүг. «Москваның конькилери». Фигурлуг чүгулаашкын талазы-биле делегей маргылдаазы.

ДЕКАБРЬ 11-ДЕ

19.00 — «Шолбанчыгаш». Уругларга программа. 19.20—Уругларга фильм. «Кижилер берге үеде оңуктежир». 19.35 «Телемедээлер (тыва дылга). 20.05—«Кижи болгаш хоойлу». Дамчыдылга. 20.20—«Чылдар болгаш план». Документалдыг фильм. 20.40—Телемедээлер (орус дылга). 20.50—«Бистиң аалчыныс композитор Борис Карахан». Дамчыдылга. 21.10 Чарладдар, реклама. 21.45—23.05—«Тиилекчилериниң салгалы». Уран-чечен фильм.

АГААР

Богун республиканга бүргеи, аныыр, хар чаар. Хаттың күжү кошкак, Агаарның температураза даглыг районнарга 10—15, артканнарынга 15—20 градус соок болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температураза 22—24 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ

ГАРАЖЫҢ БЕЛЕТКЕ, ТИРАЖ УДАВАС!

1972 чылдың декабрь 29-та Калуга хоорайга 1972 чылдың акша-бараанныг лотереязының чаа чыл үндүрүлгезиниң ойнаашкын тиражы болур.

Ол тиражка ойнаттынар үүлдер:

«Москвич-412» болгаш «Запорожец — ЗАЗ-966» деп 200 автомобильдер.

Оон аңгыда янзы-бүрү маркалыг 600 мотоцикл, 500 телевизор, 2500 радиоприемник, 3200 соодукчу, фабрикага аргаан 1600 хевис болгаш өске-даа хөй-хөй үнелиг эт-сеп үүлдери база бар.

Ол ышкаш 1-ден 500 рубль чедир акша ойнап алыышкыннары база бар. Бо үндүрүлгеге нитизи-биле 10.964.900 ойнап алыышкыннар таваржыр.

ЛОТЕРЕЯНЫҢ ЧАА ЧЫЛ ҮНДҮРҮЛГЕЗИНИҢ БИЛЕТТЕРИН ЧАА—1973 ЧЫЛ БЕЛЭЭ КЫЛДЫР САДЫП АЛЫҢАР!
ОЙНААШКЫННЫГ ТИРАЖКА КИРЖИҢЕР!
АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Ижорск батальону» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Үш чоон кижилер» 10.00, 11.50, «Эртинелиг билектээш» 13.35, 17.05, «Авам кижиге барып алган» 15.20, 18.50, 20.35 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дидим шиитпир» 13.30, 13.15, 20.30, «Бомоннуң хоругдаттырганнары» 15.00, «Меня мана» 18.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Өрт машиназы садып ап тур бис», «Отту чагырганы» (1-ги, 2-ги кезектери) 12.20, 15.30, 20.30, «Келир үе дугайында сактыышкыннар» 18.40 шактарда.

КОМПЛЕКСТИГ ЭКСПЕДИЦИЯНЫҢ КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Ийи эжишки албан эрттирип турганнар» 13.00, «Дошкуурал дугайында балладa» 15.00, 17.00 шактарда.

ДЕКАБРЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Доозазы карадап турар» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кеземче» 15.00 18.40, «Бөрүлер ортулуу» 16.50 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Одиссейниң ужуралдары» 15.00, 16.45, 18.30, «Чуга дош кыры-биле» (1-ги, 2-ги кезектери) 20.15 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Өрт машиназы садып ап тур бис» 13.50, 15.40, «Отту чагырганы» (1-ги, 2-ги кезектери) 10.40, 17.30, 20.40 шактарда.

«Элегес» совхозтуң дирекциязы, парткому совхозтуң хоочун малчыны

Тас-оол Хаалбазович ОЮННУҢ

аар аараан, элекко мечээнинге холбаштыр ханы кажыдалын оон өг-бүлезинге, төрелдеранге илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ

Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажыв № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орулакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, карыысалгалыг секретарьның 23-35, партийже амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көлөө ажыл-агый киллизинин 21-47, улетпур киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларнын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тираж 14.498. Чагыг 3966.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелинин чанында Тываның ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС—01128